

A mélyszegénységben élők helyzete Hajúböszörmény városában

című tanulmány az EFOP-1.5.3-16-2017-00014 azonosítószerű „Humán szolgáltatások fejlesztése Hajúböszörmény, Görbeháza, Újszentmargita, Újtikos és Folyás települések esetében” című pályázat támogatásával készült

2023. május

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
1. Lokalitas.....	4
2. A család lakáskörülményei (háztartás).....	9
3. Család	12
4. Munkanélküliség	18
5. Jövedelmi és vagyoni helyzet	22
6. Fogyasztás	25
7. Pénzkezelés – pénzgazdálkodás	29
8. Tevékenység.....	30
9. Kapcsolat (kommunikáció – konfliktus, probléma).....	33
10. Egészségi állapot - egészségügyi ellátás.....	35
11. Jövőkép.....	37
Összegzés.....	39
Melléklet.....	42
1. sz. melléklet: A megkérdezett szakemberek főbb jellemzői	42
2. sz. melléklet: A Déli-Lucernás városrészen élő mélyszegénységben és nem mélyszegénységben élő lakosok – célcsoport	43
Irodalom	44

Bevezetés

Az EFOP-1.5.3-16-2017-00014 azonosítószámú „Humán szolgáltatások fejlesztése Hajdúböszörmény, Görbeháza, Újszentmargita, Újtikos és Folyás települések esetében” című pályázat egyik fő pillérének célja a mélyszegénységben élők helyzetének megismerése Hajdúböszörmény városában. A feltárás céljából 2023. március – május között kutatást végeztünk.

A feltáró vizsgálatra a Déli-Lucernás városrészen, annak mindkét szegregátumában és a szegregátumszerű településrészén került sor. A Déli-Lucernás városrész kiválasztásának oka az, hogy Hajdúböszörmény Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2015) és a 2011. évi népszámlálási adatok alapján a KSH az érvényes szegregációs mutatók mentén a város közigazgatási területén 4 szegregátumot és 2 szegregáció által veszélyeztetett területet nevez meg, és ebből 2 szegregátum és egy szegregáció által veszélyeztetett terület a Déli-Lucernás városrészen található. Mindkét szegregátum hasonló jellemzőkkel és adatsorokkal rendelkezik, és ebből az egyik szegregátum a város második legnagyobb és legsűrűbben lakott területe. A szegregátumokban kiemelten magas a munkajövedelemmel nem rendelkezők, és a foglalkoztatott nélküli háztartások aránya, valamint az alacsony komfortfokozatú lakások aránya is. A szegregáció által veszélyeztetett területen pedig a szegregációs mutató meghaladja a 30%-ot, és közelít az értéke a 35%-hoz. Továbbá az érintett szegregátumok és az ott élő mélyszegénységben élő lakosság vizsgálata azért is kiemelt prioritást élvez, mert a négy szegregátumból ez a kettő a város belterületén helyezkedik el, míg a legnagyobb szegregátum Bodaszőlő, a külterületen zártkertben, ahol elszórtabban élnek az alacsony státusú családok, mint a városszövetbe ágyazott többi szegregátum esetén. A Déli-Lucernás városrész területén a legmagasabb a szegénységben, mélyszegénységben élők aránya.

Az adatfelvétel során a kvalitatív kutatási módszert alkalmaztunk. A kutatási téma mélységéből, a célcsoport sajátosságából adódóan az adatfelvétel során a félig strukturált interjúkat használtuk arra, hogy feltárjuk a mélyszegénységben élők helyzetét, és megismerjük milyen deficitekkel rendelkeznek, és milyen fejlesztési szükségleteket fogalmaznak meg. Továbbá azt is szeretnénk megismerni, hogy a városvezetés, a szociális és az oktatási szektor hogyan avatkozik be a deficitek mérséklése érdekében és segíti elő a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű lakosok felzárkóztatását, társadalmi integráltságát. A feltáró vizsgálat keretében egyéni félig-strukturált interjúk készültek egyrészt a Déli-Lucernás területén élő lakosokkal, főként a mélyszegénységben élőkkel és

részben nem mélyszegénységben élő lakosokkal kontroll csoportként; valamint a városrészen dolgozó szakemberekkel. A célcsoport és a szakértői félig-strukturált interjúvázlatok azonos kérdésblokkokra kérdeznék rá. A vizsgálat az alábbi fő dimenziók mentén mérte a mélyszegénységben élők helyzetét, melyek a következők: lokalitás, a család lakáskörülményei (háztartás), család, munkanélküliség, jövedelmi és vagyoni helyzet, fogyasztás, pénzkezelés – pénzgazdálkodás, tevékenység, kapcsolat (kommunikáció – konfliktus, probléma), egészségi állapot – egészségügyi ellátás, és a jövőkép.

A kvalitatív kutatás során a mintát a városrészen élők (főként mélyszegénységben élők és részben a nem mélyszegény lakosok (kontrollcsoportként), valamint a célcsoporttal dolgozó szakemberek képezték. A mintába 1 háztartásból 1 fő került be. A Déli-Lucernás 2 szegregátumában és egy szegregátumszerű településrészén összesen 24 interjú készült, ebből 4 fő szakértővel és 20 fő célcsoporttaggal, akik közül 10 fő él mélyszegénységben és 10 fő pedig nem mélyszegénységben. A kutatási minta kiválasztásakor a hólabdamódszert alkalmaztuk.

A szakértői interjúk készítésekor kifejezetten Hajdúböszörmény Déli-Lucernás városrészén, a szegregátumokban, illetve a szegregátumszerű részen szociális munkásként dolgozó szakemberek megkérdezésére fókuszáltunk, akik napi szinten jelen vannak a vizsgált területen és beavatkozásukkal képesek lehetnek változást elősegíteni a célcsoport mindennapi életében, életkörülményeinek alakulásába. Összesen 4 db szakértői interjú készült. A megkérdezettek mindannyian nők. A szakképzett szakértők a köznevelési és szociális szektor szakemberei egyaránt, akik több éves szakmai gyakorlattal, hátrányos helyzet és lokális ismeretekkel rendelkeznek. Az interjúalanyok főállásban a köznevelési szektorban dolgoznak, míg mellékállásban a Családpedagógia Egyesület munkatársaként szociális munkásként vannak jelen a területen, ezáltal nem csak szociális, hanem nevelési és oktatási területen is tapasztalattal rendelkeznek a mélyszegénységben élő célcsoportról. Az interjúalanyok mindannyian szakképzettek, és ezen belül óvónő, tanító, középiskolai tanár és szakgimnázium kollégiumi tanár munkakört töltenek be a köznevelés területén. A megkérdezettek körében roma származású személy nincs (Lásd 1. sz. melléklet). Az egyéni interjúk hossza átlagosan 66-127 perc között volt. Az interjúk felvételére telefonon keresztül került sor.

A célcsoport interjúkban a fejlesztés résztvevőinek tekintettük a Déli-Lucernás városrészen élő mélyszegénységben élőket és a nem a mélyszegénységben élőket is. (Lásd 2. sz. melléklet). A célcsoporttagok kiválasztását a Családpedagógia Egyesület szociális munkásai segítették. A célcsoportismerettel rendelkező szociális munkások segítségét kértük a zárt közösségben élő interjúalanyok felkutatásában, hiszen ők azok a leginkább, akik

bizalmi viszonyt ápolnak a klienseikkel, a helyi lakossággal. A Déli-Lucernás városrészen élők egyéni interjúinak hossza átlagosan 20-59 perc között volt. Az interjúk felvételére személyesen került sor.

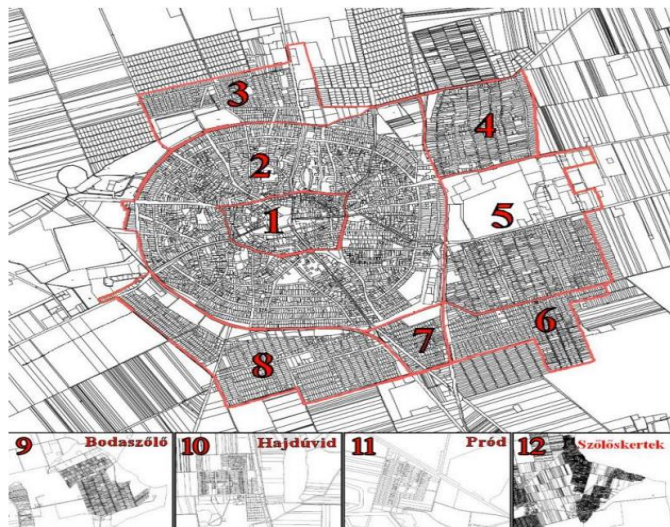
A mélyszegénység definiálása azonban nem egyszerű feladat, mert a mélyszegénység meghatározására különféle definíciós kísérleteket, meghatározásokat alkalmaznak a szerzők. A mérőeszköz leginkább attól függ milyen mutatókkal kívánjuk mérni a szegénységet. A szakértők egyetértenek abban, hogy a mélyszegénységben élők nem átmeneti, hanem tartós szegénységben élnek. Czibere (2012) fogalmi definiálása alapján mélyszegénységben élőknek tekinthetők mindazok a személyek, akiknek a családjában az egy főre jutó jövedelem átlagos nagysága nem haladta meg a nyugdíjminimum összegét, melynek összege 2023-ban 28.500Ft. Több szerző azonban Havas mélyszegénységben élők kritériumrendszerét veszi alapul a mélyszegénységben élők körének meghatározásakor, ami alapján *„azokat a közösségeket, amelyek mélyszegénységbe süllyedtek a (i) nagyon alacsony iskolázottság és (ii) foglalkoztatási ráta, (iii) erős települési, lakóövezeti térségi koncentráció és szegregáció, (iv) az ezekből következő súlyos szociális deficit és (v) a hátrányos társadalmi helyzet újratermelődésének nagyon nagy valószínűsége jellemzi” (Autonómia Alapítvány 2013: 4).* Az említett kritériumrendszer alapján mélyszegénységben élőknek nevezhetőek azon személyek, *„akik az alábbiak közül legalább kettő kritériumnak megfelelnek: legalább három éve munkanélküliek, illetve ezen idő alatt legfeljebb közfoglalkoztatásban vettek részt; legfeljebb az iskola 9-10. osztályát végezték el, ami mellett esetleg nem piacképes szakkézettséget vagy OKJ-s szakképesítést szereztek, aktív korú inaktívak (18-60 év közöttiek), kettőnél több gyereket nevelnek” (Autonómia Alapítvány 2013: 4).*

Tanulmányunk célja a feltáró kutatás eredményeinek bemutatása, mely a későbbiekben a szociális szolgáltatások tervezéséhez, a mélyszegénységben élők részére történő segítségnyújtáshoz is hozzájárul. A kutatás eredményei várhatóan elősegítik Hajdúböszörmény város Anti-szegregációs Tervében kitűzött célkitűzéseket, miszerint a város érdeke és a célja az egyenlő hozzáférés, az esélyegyenlőség és az integráció biztosításának elvének megvalósulása az élet minden területén. Az alacsony státuszú, különös tekintettel a mélyszegénységben élő lakosok integrációjának támogatása érdekében az egyenlő hozzáférés biztosítása mellett olyan szolgáltatások tervezése és megvalósítása szükséges, melyek képesek hozzájárulni a munkaerőpiaci hátrányaik csökkentéséhez, a foglalkoztatási esélyeik növeléséhez, hozzájárulva ezzel az alacsony státusz megváltozásához.

1. Lokalitas

Hajdúböszörmény Hajdú-Bihar vármegyében található, a Hajdúböszörményi járás székhelye. Hajdúböszörmény belterületén, a Déli-Lucernás városrész a 35-ös főút által leválasztott területen helyezkedik el. A városrészben található a két szegregátum (2-es és 3-as számú) és egy szegregátumszerű rész is (Lásd 1. sz.; 2. sz. ábra).

1. sz. ábra: Hajdúböszörmény városrészei és akcióterületei

1. Belváros
2. Kiskörúton kívüli területek
3. Északi- Lucernás
4. Vénkert
5. Középkert
6. Zaboskert
7. Kis-Böszörmény
8. Déli-Lucernás
9. Pród (Pród külterület)
10. Hajdúvid (Hajdúvid külterület)
11. Bodaszőlő (Bodaszőlő külterület)
12. Külterület (Pród, Hajdúvid és Bodaszőlő nélkül)

Forrás: Róka 2016

2. sz. ábra: Szegregátumok Hajdúböszörmény városában

Forrás: Hajdúböszörmény város Integrált Településfejlesztési Stratégia 2015: 72.

A 2013-as adatok alapján a Déli-Lucernás területén élő lakosság szám 3.408 fő, és ebből 20% a 0-14 éves, 62,9% a 15-59 éves és 17,1% a 60 év feletti lakosok aránya. A szegregált városrész lakosságának összetétele vegyes, ugyanakkor kiemelkedően magas a szegénységben, illetve mélyszegénységben élő egyének, családok száma, akik között magas a roma származásúak aránya. Sőt, a városon belül a Déli-Lucernás városrészen élnek leginkább a mélyszegénységben élő családok. A szakemberek becslései alapján a roma származásúak aránya legalább 70% körüli. A városrészen főként olyan családok élnek, akik nehéz anyagi helyzetükből adódóan a város más részén nem tudnak házat venni, illetve az önkormányzati tulajdonban lévő sorházak is ezen a területrészen találhatóak.

„Tudni kell azt, hogy nem mindenki mélyszegénységben él, tehát van, akik rendszeres jövedelemmel rendelkeznek, és jobb anyagi körülmények között élnek. De én azt gondolom, hogy a városban a legtöbb mélyszegénységben élő ember a Déli-Lucernásban van. Van még egy Szőlőskerti rész is, ahol elég sokan vannak, meg ott is elég nagy a száma a mélyszegénységben élőknek, de én azt gondolom, hogy az egész városhoz viszonyítva a Déli-Lucernásban vannak legtöbben.” (1. sz. szakértői interjú)

„Tehát ott a Déli-Luciban szerintem olyan 60-70 százalék roma.” (2. sz. szakértői interjú)

„Hát elég nehéz megbecsülni, mert ugye vannak olyan utcák, tehát a szegregátumok, ahol gyakorlatilag 100%-ban vagy 90%-ban roma lakosság él. Ez különösen a 300-asban van így: tehát gyakorlatilag a Bolyai utca, a Liszt Ferenc utca, a Bíró Lajos utca, a Martinovics utca.” (3. sz. szakértői interjú)

„Jövedelmi viszonyok, az alacsony iskolázottság, aztán elég magas gyermekszám is befolyásolja ezt.” (1. sz. szakértői interjú)

„Régen a Bolyai utcán laktunk, ahogy az asszonnyal összeköltöztünk, elkerültünk az Erkelre” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Romának mondom magamat, de magyar származású 50 %-ban. Sokszor úgy mondják, hogy te nem vagy, nem vagy cigány, de mondom az igen. Mert azon a kultúrán szerint nőttem fel.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

A szegregált városrészen is egyre inkább emelkedik a szegénységben, mélyszegénységben élő, gyakran roma lakosok aránya nem csak a 2-es és 3-as szegregátumban, hanem szegregátumszerű részen is. A szakemberek mindezt azzal magyarázzák, hogy részben a célcsoport gyermekvállalási hajlandósága továbbra is a városi átlag felett van; részben pedig azzal, hogy a nem roma, illetve kevésbé hátrányos helyzetű lakosok lehetőség szerint elköltöznek a városrésztől és az ingatlanjaikat a piaci áron alul vásárolják fel a hátrányos helyzetű családok.

„Tehát például a Martinovics utca az gyakorlatilag egy új szegregátum rész. Mert ugye ezek az utcák egyébként egymásból nyílnak, tehát csak ugye ahogy nő a roma lakosságnak a létszáma, ugye egyre több és több területet foglal el a szegregátum. És ahogy mondtam neked, hogy sajnós, hogy ugye az a tendencia, hogy abból ők egy picit nagyobb létszámban megjelennek, onnan menekül a nem roma lakosság.” (3. sz. szakértői interjú)

„Fiatalon szülnek, több gyereket szülnek, én mindenképpen, tehát a generációváltás is gyorsabb, mint a nem szegregátumban.” (4. sz. szakértői interjú)

Az elődegesen lakófunkciót betöltő Déli-Lucernás városrészen egyre több szervezet, intézmény, illetve szolgáltatás biztosított a lakosok részére, és az elmúlt időszakban számos infrastrukturális beruházás, fejlesztés is eredményesen megvalósult. Az érintett városrészen felújított és kibővített óvoda, valamint tanoda, orvosi rendelő és Cigány Kisebbségi Önkormányzat működik. A Család- és Gyermekegészségügyi Szolgálat a város központjában érhető el, de a családsegítő munkatársak rendszeresen kijárnak a városrészre. A városrész közelében van a Lidl és az Aldi bevásárlóközpont, amit a lakosok szeretnek, valamint a városrészen belül kisebb élelmiszerboltok is megtalálhatóak.

A településrészeiről azonban továbbra is számos szolgáltatás hiányzik, mint például a gyermekorvosi rendelő, a gyógyszertár, a közösségi terek – fiatal és idősebb korosztály részére egyaránt –, a sportpálya, a gyülekezet, a fagyaltató és a ruházati szaküzlet. A fagyaltató és a ruházati boltok hiánya az itt élő lakosság alacsony jövedelmi helyzetével magyarázható. A lakosok és a szakemberek hiányként fogalmazták meg azt is, hogy szükség lenne a szélessávú internet teljeskörű kiépítésére és az úthálózat fejlesztésére. Az utak viszonylag jók, kevés az, ami nagyon rossz állapotban van, még ha köves vagy föld út is akár, ugyanakkor a járdák jellemzően hiányoznak és a leromlott állapotú útburkolatok felújítására is szükség lenne. További problémát jelent a szemetes környezet, amely megoldásra vár.

„Tehát ezek így, ami nagyon-nagyon alapszükséglet, az talán biztosított, ezt tudnám mondani, de én azért azt gondolom, hogy a lakosság számára képest azért egy gyermekorvosi rendelő is jó lehetne. Elég sok a kicsi gyerek.” (1. sz. szakértői interjú)

„Régen volt a közelükben egy Tesco. Ebben a Tesco-ban minden volt: gyógyszertár, befut a vásárló, ezt nagyon hiányolják.” (2. sz. szakértői interjú)

„Annak idején mi egy pályázatból egy tanodát hoztunk létre. Ez a tanoda még azóta is működik. Iskoláskorú gyerekek oda be tudnak menni délután, tudnak tanulni, és szerintem ez is nagy segítség. (...) Most lehet, hogy már ilyen szinten nem, de ott, mint közösségi tér működik a tanoda. Egyébként más közösségi térről én ott a Déli-Lucernásban jelenleg nem tudok, és a fiataloknak igen, ez probléma, hogy igazából nincs is úgy hova menniük. Nagyon sokan kint állnak az utcán, és kint beszélgetnek, mert nincs egy olyan hely, ahova el tudnának menni. Tehát az mindenképpen hiányzik.

(...) Illetve mindenképpen valami olyan hely, ahova a fiatalokat be lehetne vonzani, és lehetne velük beszélgetni, programokat adni nekik.” (1. sz. szakértői interjú)

„Úgyhogy gyakorlatilag például azt lehet mondani, hogy járda az nincs. Mindenki az úttesten közlekedik, egyébként tűrhető állapotban van az úttest, de járda az nincs.” (3. sz. szakértői interjú)

„Hát a környezetből a tisztaság hiányzik, meg a környezet. A környezet az olyan, hogy az utcán a gyerekek szemetelnek.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Hát nekem már nem hiányzik az ilyen, de az ilyen közösség, hogy behívnának, az ilyen időseket, mint mi vagyunk. Ilyen klub, el tudnánk kicsit társalogni.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Egy normális gyülekezet. És nagyon rossz azt tapasztalni, hogy itt lakunk kint. És se semmi olyan nincs, hogy a gyerekeket elvinni fagyizni, minden. Hogyha elmegyünk a Középkertbe, mert szoktam oda menni, ott is minden van, vagy elmegyünk ki a Vénkertbe ott is van, vagy elmegyünk a strand hátánál ott is van, a cigány telepről megyünk a másikba, másik oldalt ott is van. Ott mindenhol van minden itt semmi nincs.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Valami szórakozóhely. Vagyis inkább valamilyen gyerekeknek közösség, vagy valami ilyesmi.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

A köznevelési intézmények közül a városrészen csak a Kincskereső Óvoda működik. A településrészen a korábban óvodához tartozó általános iskola megszűnt, ahová elsőtől negyedik osztályig járhattak a gyermekek. Jelenleg a diákok a város három általános iskoláját (Hajdúböszörményi Eötvös József Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, Középkerti Általános Iskola, Hajdúböszörményi Bocskai István Általános Iskola) látogatják. Az általános iskola alsó tagozatos diákjait a szülők gyakran kísérik az iskolába és délután mennek értük. Van olyan iskola is azonban, ahol külön roma származású buszkísérő is van a diákok részére. A lakosok és a szakemberek nem fogalmazták meg igényként városrészen működő bölcsőde és általános iskola szükségességét, ugyanakkor a Biztos Kezdet Gyermekházakhoz hasonló kezdeményezésekre szükség lenne a gyermekek korai életkorban történő fejlesztéséhez a szülők bevonásával együtt, amely kisgyermekes anyák és gyermekeik részére egyfajta közösségi és deficitpótló színtérként is funkcionálhatna.

„Annak idején, mikor iskola volt, és csak alsó tagozat működött, de az alsó tagozat után felsőben már bejártak a gyerekek ezekbe az iskolákba. (...) Megszűnt pontosan a szegregált intézmény miatt, tehát pont ez volt a cél, hogy integrált nevelésbe vegyenek részt ezek a gyerekek.” (1. sz. szakértői interjú)

A szakemberek és a lakosok nagyrésze biztonságosnak ítéli meg a környéket, ugyanakkor voltak, akik felhívták a figyelmet arra, hogy főként régebben sokkal inkább jellemző volt a bűnözés (pl. lopás, verekedés). A bűnözés visszaeséséhez hozzájárulhatott,

hogy a településrész egyes részei térfigyelő kamerával felszereltek. Ennek ellenére a célcsoport interjúalanyok egy csekély része jelenleg is problémásnak tartja a közbiztonságot a verekedések miatt és a drog terjedése miatt.

„Tehát azért régebben is voltak olyan esetek, amiről hallottunk, hogy bizony-bizony idős embereket megtámadtak, egymás között különböző cigány családok között verekedés tört ki, vagy biciklit eltulajdonítottak, vagy beugrottak a kertbe és idős néninek a tyúkját elvitték. Tehát ilyenek azért előfordulnak, ilyenektől azért hallunk néha-néha.” (1. sz. szakértői interjú)

„Minden héten verekedés van, veszekedés, hetente legalább hatszor kint van a rendőrség, mindenki drogozik. Na ezt nem kellett volna mondani, de mindegy.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Én mióta itt lakok, én megvagyok vele elégedve.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

Az idősebb lakosok jelentős része a Déli-Lucernás városrészen nevelkedett gyermekkorában is, és ha a felnőtt gyermekeiknek nem sikerült ingatlant vásárolnia, akkor gyakran a gyermekeik és az unokáik is velük egy háztartásban élnek jelenleg is. A szakértők és interjúalanyok megítélése szerint különös tekintettel a szegénységben, mélyszegénységben élő családok azok, akik a jövőben is a városrészen fognak élni. Ennek oka részben az, hogy a célcsoport egy része szeret ott lakni és a rokonaik, családtagjaik közelében élni; részben pedig az, hogy a nehéz jövedelmi helyzetükből és/vagy az ingatlanok alacsony értéke miatt alig van vagy egyáltalán nincs esélyük még a városon belül sem jobb környékre költözni. A célcsoporttagok jelentős része úgy ítéli meg, hogy a gyermekeik is a településrészen fognak élni felnőttként is.

„És azt tapasztalom, hogy nagyon kevesen vannak azok, akik egy másik településrészre elköltöznek, és ott meg is maradnak, merthogy ott maradnak. Talán két-három ilyen családról tudok, akik így elköltöztek és letelepedtek másik városrészen és tartósan ott laknak.” (1. sz. szakértői interjú)

„Hát én szeretném, ha nem költöznének el éntőlem, ha nem mennének el Tőlem a gyermekeim.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Ők se fognak tudni más életvitelt, mint amit én éltem velük, mert egyszerűen nem lehet ebből kiszakadni.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Igen, itt nőttem fel. Itt vannak a gyerekek is.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyás, 27 év)

„Hát, hogy mondjam, eleinte igen, de mostanában nem nagyon. De most nem tudok mit csinálni, hova menni. Mert legszívesebben, ha volna olyan, akkor úgyis elmennék. De hova? Nincs.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A szükségletként megfogalmazott részben infrastrukturális fejlesztések jelentős mértékben hozzájárulnának a településrészen élők életkörülményeinek javításához, a közszolgáltatások elérhetőségének köre bővülne és az ingatlanok értéke is növekedne a településrészen.

2. A család lakáskörülményei (háztartás)

A városrész lakóinak többsége családi házban él és egy kisebb része önkormányzati tulajdonban élő sorházakban. Egyre inkább jellemző, hogy saját illetve családi tulajdonú családi házakban élnek a lakosok, és folyamatosan csökken az önkormányzati tulajdonban lévő sorházakban lakók aránya. Egy interjúalany kiemelte, hogy eltartási szerződést kötöttek egy városrészen élővel annak érdekében, hogy a későbbiekben az ingatlan a saját tulajdonukba kerülhessen és lehetőségük legyen saját házban élni.

„Volt anyósomé, nem saját.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Jó lakás, anyukám tulajdona. Három szoba van benne, fürdőszoba, konyha, folyosó.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

A kis alapterületű házakban azonban gyakran több család vagy többgenerációs család vagy nagycsalád él együtt. Továbbra is problémát jelent, hogy a családok túlszűfolt lakásokban élnek a lakásméret nagyságához viszonyítva. A családi házak és a sorházak komfortfokozata és állapota között gyakran jelentős különbség van. Az önkormányzati sorházak a leginkább azok, melyek a legrosszabb állapotban vannak, a legkisebb alapterületűek (kb. 20-30 nm²) és gyakran még mindig komfort nélküli lakások. Ezekben a lakásokban az is előfordul, hogy akár két család is lakik az ingatlanban – az egyik a szobában, a másik a konyhában – és a konyhát főzésre, mosásra és alvóhelyiségként/hálószobaként is használják. A vizet leginkább az udvarról hordják a csapról, legfeljebb kerti WC van, fürdőkád/zuhanyzó nincs. A fűtést olykor főzésre is egyaránt használatos sparhelttal oldják meg vagy esetleg kályhával.

„Ezek egy nagyon rossz állapotban lévő, csak szoba-konyhás, se víz nincs bent, WC még van ahol az udvaron sincsen.” (1. sz. szakértői interjú)

A megkérdezettek megítélése szerint a házak komfortfokozata javult az elmúlt évek során, így jelenleg egyre többen fél-komfortos, komfortos házban élnek, de jelentős a komfort nélküli saját vagy családi tulajdonban lévő házak aránya is. Több mélyszegénységben élő interjúalany említést tett arról, hogy az ingatlanban ahol élnek nincs fürdőszoba, van ahol még

a vízcsap is hiányzik, és a kútról és/vagy kinti közcsapról hordják a vizet. A fűtést az interjúalanyok többsége kályhával oldja meg, esetleg cserépkályhával, de a központi fűtés csekély mértékben fordul elő. A szennyvízelvezetés sem minden ingatlan esetében megoldott, mert vannak olyan ingatlanok is, ahol csak kerti WC áll rendelkezésre. A saját tulajdonban lévő és a szociális bérlakásokra is igaz az, hogy az ingatlanoknak egy jelentős részében a villany feltöltős kártyarendszerrel működik, mert fizetési hátralék miatt volt, hogy kikötötte a szolgáltató az áramot.

„... olyan 45-50 (nm²) (...) egy szoba és egy konyha, fürdőszoba nincs. (...) Nincs a lakáson belül vízcsap, wc, zuhanyzó. Eltört a vízcső, nem működik, azért kötötték le. Kútról hordjuk a vizet.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Például nekem van egy volt tanítványom, az ő nevén van a ház. Neki még nincs családja, de a testvére a családjával ott lakik. Náluk van szennyvíz, illetve van bojler, van fürdőszoba, de ez a ritkább én azt mondom.” (1. sz. szakértői interjú)

„Igen, kerti WC van.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„50 nm² (...) fürdőszoba, szoba, konyha” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Hát vizet hordunk (a kútról) és melegítjük, ami a roma kultúrához tartozik. Ez szerintem életünk végéig eztet fogjuk vinni.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Hát, ez, ez, ez, ez, izél engemet is, hogy most azért csak nőnek-nőnek, hová fognak menni. Mert most mink is azért egy szobában lakunk. (Lány neve)-nek a fürdő volt, azt csináltuk meg neki (lány neve)-nek egy szobának. Meg azt akarnák, hogy amit mutattam, hogy meg akarjuk csinálni, de hogy? Azért píz is kell hozzá.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A lakosok a lakóingatlanok kapcsán további problémaként nevezték meg, hogy a tető gyakran beázik, mert hiányos a tetőcserép, továbbá a nyílászárók nem jól zárnak és/vagy hiányoznak is. Belülről a falak tisztasági festésre szorulnának, a szociális bérlakásoknál pedig kívülről pereg a vakolat is.

„Kéne rá ..., beázik a cserép, hiányos” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hát 2006. márciusában vettük meg ezt a lakást. Hát kicsit jobban állapotban volt, de aztán elkezdett bomolni hátulról lefele. Úgy lett a fürdőszobán kiborult, mivelhogy ez egy 1960 valahányban épült sárfalból, épült építmény. (...) Sárfal, vastag sár, igen az egy 50 centiméteres, ha jól tudom fal réteg, ami ugye repedtek, ázott az oldala, egyik dőlt másik dőlt, fürdőszoba kis folyosóval. Volt konyhám, odalett, és most ugye már a hátsó szoba is meg van repedve.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

A kontrollcsoport interjúalanyai közül többen említették, hogy az elmúlt évek során felújítási munkálatoknak köszönhetően sikerült javítaniuk a házak komfortfokozatán és

minőségén, azonban a mélyszegénységben élő interjúalanyok voltak a leginkább azok, akik lakáskörülményeiken nehéz anyagi helyzetükből adódóan egyáltalán nem, vagy csak a legszükségesebbeken is alig tudtak változtatni (pl. tetőjavítás beázás ellen). A jövőt illetően az önálló lakással nem rendelkezők szeretnék egy saját tulajdonú házat és/vagy a ház/lakás komfortfokozatát, lakáskörülményeket javítani (pl. plusz szoba), de külső segítség, támogatás hiányában nagy az esély arra, hogy csak tervek maradnak a jövőre nézve is.

„Hát az volna mit tervezni.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hú, néhány család, néhány család, azt mondom, hogy sikerült jobb körülmények közé menni, mint ami volt eddig, de most a jelenlegi helyzetben, akik az önkormányzati lakásokban laktak, szinte ugyanolyan körülmények között laknak, mint tizenhat évvel ezelőtt, vagy tizenöt évvel ezelőtt én azt látom.” (1. sz. szakértői interjú)

„Eddig beázott, de meg lett csinálva. Most kezdtek a nagy esők jönni.” (2. sz., célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

A szakértők felhívták arra a figyelmet, hogy az önkormányzat tervei között szerepel a sorházak felújítása, komfortossá tétele, hogy ezzel is segítsék a településrészen élők lakáskörülményeinek és a higiénés állapotuk javítását.

„Ez van most tervben, hogy ezeket felújítják, illetve fürdőszobát alakítanak ki. Tehát egy kicsit bővítik, szennyvízelvezetést, és ilyen komfortfokozatot próbálnak kialakítani, ez az önkormányzati sorházakban.” (1. sz. szakértői interjú)

A saját, illetve családi tulajdonú, valamint az önkormányzati tulajdonú sorházakban élő családok jelentős részére is igaz, hogy a lakáskörülmények szegényesek. A gyerekek kevés játékkal, fejlesztő eszközzel rendelkeznek és az életkoruknak megfelelő, aktív szabadidő eltöltéshez és az eredményes tanuláshoz szükséges eszközök, taneszközök is hiányoznak. A bútortat szegényes, a gyermek nem rendelkeznek a tanuláshoz szükséges önálló térrel, asztallal, de gyakran tanulósarokkal sem. A háztartásokban leginkább a hagyományos keverőtárcsás mosógépet használják, automata mosógép nincs. Tv általában van, de az IKT eszközök közül főként a feltöltő kártyás telefon a jellemző, asztali számítógép alig van, laptop is ritka, legfeljebb tablet áll rendelkezésre.

„Nem nagyon hívnak bennünket, de amikor én még pár évvel ezelőtt ezekben a házakban rendszeresen jártam, tehát az igazán mélyszegénységben élőknel, tehát a legrosszabb körülmények között élőknel az volt a helyzet, hogy a lakás berendezése az egy nagyobb ágy, amelyikben közösen aludtak akár hatan-nyolcan, és egy vaskályha volt. Most már az utóbbi években kezdett státuszszimbóllummá válni az ülőgarnitúra. Tehát, hogy a mások által kidobott ülőgarnitúrát, azt piri-pénzért, vagy akár ingyen elhozták, és akkor ahol még volt annyi hely oda.” (3. sz. szakértői interjú)

3. Család

A Déli-Lucernás területén magas a marginális helyzetű, hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű családok aránya. A városrészen élők, különös tekintettel a mélyszegénységben élő családok esetében jellemző, hogy nagycsaládok, vagy többgenerációs családok élnek együtt, ugyanakkor az elmúlt évekhez képest a szakemberek tapasztalati alapján egyre inkább nő a mozaikcsaládok, illetve az egyszülős családok aránya, ahol főként az anya neveli egyedül a gyermekeket. Gyakori eset az, hogyha a párok különválnak, akkor a nő az, aki visszaköltözik a gyermekekkel a szülőkhöz. A szegregált területrészen a párok inkább (nem bejelentett) élettársi kapcsolatot létesítenek és kevésbé jellemző a házasság annak ellenére, hogy gyakran férj-feleségként nevezik egymást.

„És van olyan, ő az egyik legsegítőkészebb bevont személyem egyébként, hogy egy szobában ő és a hét gyereke.” (2. sz. szakértői interjú)

„Az a jellemző, hogy több generáció él együtt, és akkor mondjuk ott él nagypapa nagymama, akkor ott él a nagypapa nagymama lánya a családjával, és már az is előfordul, hogy a harmadik generáció is. De a tulajdon, az a nagymamámé, nagypapámé.” (2. sz. szakértői interjú)

„Hát mi most hatan vagyunk.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Anyukám, két gyerek, meg az öcsém” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

Az egy háztartásban együtt élő családtagok száma is változó. A szakértői tapasztalatok alapján az egy háztartásban élő gyermekszám csökkenést mutat. Míg korábban akár 8-12 gyermeket is vállaltak a szülők, addig napjainkban sokkal inkább jellemző a legfeljebb 3-5 gyermek. A szakemberek egykori diákjai pedig terveik alapján legfeljebb 3 gyermekkel megelégszenek, mert a család nehéz szociális helyzetéből adódóan nehézséget jelent számukra a gyermekek felnevelése, az alapvető szükségletek biztosítása számukra.

„Tehát a cigány családok valahogy összetartóbbak voltak, és nem volt ilyen válás. Tizenhat évvel ezelőtt én erre emlékszem. Most, hogy megint kezdtem ott dolgozni, azt látom, hogy több egyedülálló van, vagy esetleg ahogy elköltöztek egymástól, és egyedül neveli az anya a gyerekét. Ez most így nekem is újdonság erejével hatott, mert eddig jobban együtt maradtak a cigány családok. Régebben volt ez a 8-10-12 gyerek. Most azt tapasztaltam, hogy 4-5, maximum 6 gyerek, tehát azért 10-12 már nincs.” (1. sz. szakértői interjú)

„Van olyan család, ahol egy-két gyerek van. De még azt is mellékesen azért hozzáteszem, hogy ahol egy-két gyerek van, szerintem az huszonpár éves a hölgy vagy hogy mondjam. De amit mondtam, hogy például velem egy idős hölgynek 7 gyereke van.” (2. sz. szakértői interjú)

„...neki kilenc gyereke volt, és mondta, hogy kettő költözött el a párjával a másik városba, az összes többi vele él...” (3. sz. szakértői interjú)

„Én vagyok, a férjem, a fiam, a lányom, a menyem, meg a kisunokám.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„A párom, 3 gyermekem, meg én.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hát 6 voltunk testvérek, vagyis vagyunk még mai napig is, mert mind a hatan élünk.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Nagycsaládot nem akarnak, azt már mondták. De ahogy látom, szerintem olyan olyasmi, mint a miénk, csak nem lesz annyi gyerek.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

Továbbra is problémát jelent a lányok korai gyermekvállalása, még a 18. életév betöltése előtt, ebből adódóan a fiatalos anya gyermeke gyámság alá kerül. Sőt, a helyzetet tovább nehezíti, hogy a városrészen magas a veszélyeztetetté nyilvánított gyermek aránya is.

„Ahol azt mondjuk, hogy a fiatalok vállalnak gyereket, tehát sokan tizenpár éves korukban, tehát nagyon sok gyerek van gyámság alatt, mert kiskorúak a szülei.” (3. sz. szakértői interjú)

„Nekem még most van a menyem, kiskorú, meg van a kisunokám. Meg viszont kislány is az, mert csak 17 éves. Azok mind kiskorú, mind a három.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

Családi körben a gyermekek leginkább az anyát tartják példaképnek, mert ő az a személy, aki a legtöbb időt tölti a gyermekekkel és gondoskodik az egész családról. Néhány esetben példaképként nevezte meg a célcsoport a tanultabb idősebb gyermeket, illetve az egyszülős családokban a gyermek nevelését vállaló apát, azonban a szakértők kiemelték, hogy vannak olyan gyermekek is, akik egyáltalán nem rendelkeznek példaképpel. Családon kívül csekély mértékben választanak mintaadó személyt, legfeljebb a pedagógust, illetve esetleg roma énekest.

„Tehát én azt gondolom, hogy ez a tyúkanyó típusú anyukák vannak a cigány családokban, és ők a példaképek, hogy ők próbálják a gyerekek sorsát egyengetni, meg ők segítik a gyerekeket.” (1. sz. szakértői interjú)

„Nekem például ballagott az egyik volt óvodásom, és kaptam a fényképet, és oda van írva a hátuljára, hogy nekem (szakértő neve) néni anyám helyett anyám volt, meg hogy meghív a ballagására, meg nekem köszönhet mindent.” (3. sz. szakértői interjú)

„A nagyobbik lányt. Ügyes, tanítja őket, verseket.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

Az egyik legnagyobb probléma, hogy a Déli-Lucernás területén a többi városrészhez képest különösen magas az alacsony iskolai végzettségűek aránya. A legnehezebb helyzetben élők főként azok, akik legfeljebb 8 osztállyal rendelkeznek. A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők között kiemelkedően magas a középkorúak és időskorúak aránya, de a fiatalok is között is jelentős.

„Megvan a 8 osztály. Meg van egy OKJ takarító.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„A szüleid iskolai végzettségét meg tudod nekem mondani?

- Szerintem anyunak olyan három még, nem tudom. Apunak biztos megvan a nyolc. Nem tudom pontosan.

- Anyu a hárommal azért írni-olvasni megtanult?

- Nem, hát van, mikor le tudja írni a nevét.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A szakemberek és a célcsoport interjúk egyezőséget mutatnak abban a tekintetben, hogy a városrészen élő gyermekek jellemzően településrész állami fenntartású óvodájába járnak. A helyi óvónő is megerősítette, hogy a szülők, főként az anyák rendszeresen viszik az óvodába a gyermekeiket. A szülők elégedettek az óvoda által nyújtott szolgáltatásokkal, a szakemberek munkájával, hiszen azt tapasztalják, hogy a gyermek szívesen megy és jól is érzi magát az óvodában.

„Hát a nagyon hátrányos helyzetű gyerekeknek az aránya több mint 50 százalék, vagy legalább 50 százalék. Tehát azért nagyon magas létszámban. Pontosán azért, mert a szegregátumnak a közelében vagyunk, és hogy a szülők elsősorban abban, de hát még mi is abba az óvodába szeretjük járatni a gyerekeinket, amelyik legközelebb van.” (3. sz. szakértői interjú)

„Óvodába is szeretnek járni, probléma nincs.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hát én szerintem megkapom azt, hogy megkapják a gyerekek azt, amit elvárok, vagy elvárnék.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

Az óvodát követően a gyermekek a város három állami fenntartású általános iskolájába járnak leginkább, hiszen a Déli-Lucernás területén az óvodához tartozó alsó tagozatot működtető általános iskola bezárt. Az egyik szakértő felhívta a figyelmet arra, hogy egy korábbi Európai Unió által finanszírozott HEFOP pályázat célja volt a Déli-Lucernás városrészen működő szegregált oktatás megszüntetése és a diákok integrált oktatásának biztosítása a város iskoláiba. A projekt hatásaként a szülők továbbra is ezen három általános iskola valamelyikébe járatják a gyermeküket. Az iskolaválasztást jellemzően az határozza meg, hogy a családtagok, gyermekek, utcabeliek korábban melyik iskolába jártak.

„Hát igazából volt egy ilyen HEFOP-os pályázat, amikor a szegregált intézménybe járást próbáltuk integrálni a gyerekeket, és ez a pályázat ezzel a három iskolával volt konzorciumi szerződése. Ez még annak idején volt, mikor én is ott dolgoztam, és ez a három iskola vállalta azt, hogy ide írathatják nyugodtan a gyerekeket.” (1. sz. szakértői interjú)

Az általános iskolába többnyire szeretnek járni a diákok, de főként a halmozottan hátrányos helyzetű, illetve mélyszegénységben élők azok, akik leginkább csak az alapfokú iskolai végzettség megszerzésig tervezik folytatni a tanulmányaikat. A tanulmányok előrehaladásával kapcsolatos problémák főként felső tagozatos diákoknál jelentkeznek, különös tekintettel azoknál, akik megbuknak, évismétlésre kényszerülnek, illetve magas a hiányzások száma. A szakértők és a célcsoport interjúalanyok egy részének megítélése szerint a 7.-8. osztályos diákok egy része nem jár rendszeresen iskolába és a szülők egyre kevesebb befolyással bírnak gyermekeikre és hagyják, hogy a gyermek saját maga intézze a dolgát, döntsön a saját sorsa alakulásáról. A gyermek és a szülő közös célja napjainkban az, hogy az általános iskolát sikeresen elvégezzék a gyermekek. Egy olyan interjúalany volt, akinek a kiskorú menyé a tankötelezettségi korhatár betöltését követően és gyermekvállalás miatt az általános iskolai végzettséget sem szerezte meg.

„Be, a nyolcat biztos. A (egyik lány neve) most nyolcadikos, már mondta, hogy ő nem akar menni sehova. Ő már tudja, hogy nem lesz iskolaköteles, mert szeptemberben vagy decemberben tölti a tizenhatot. (...) Én akarom, hogy menjen, (...) de hát, de a mostani gyerekeket, nem lehet már ezeknek dirigálni.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Két testvérem van, az egyik már most hatodikos, a másik meg negyedikes. (...) A fiútestvérem azért elég jó tanuló, oda koncentrál a tanulásra, most is kitűnő lett.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Nagyon szeret járni, kitűnő tanuló. Ha nem hiányzott volna. Így a hiányzásával. Minden rendben volna. Nagyon jó tanuló. Utóbbi időben is hiányzott sokat, mert korábban aszmás volt.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A diákok nagytöbbségénél a főbb problémák a középfokú tanulmányok megkezdésekor kezdőnek, és a 16. életév betöltésével egyidejűleg megnő a korai iskolaelhagyók aránya. A diákok többsége a városi középfokú oktatási intézményeket választja továbbtanuláskor, melynek háttérében a szakértői vélekedések alapján az áll, hogy a gyermekek nehezen tudnak elszakadni a családjuktól és a szülők is sokkal jobban féltik gyermekeiket. A diákok jellemzően csak szakmát adó képzést választ és nagyon kevesen jutnak el az érettségiig. Az Északi ASzC Széchenyi István Mezőgazdasági és Élelmiszeripari

Technikum, Szakképző Iskola és Kollégiumban a pék, cukrász és mezőgazdasági szakmákat, míg a Berettyóújfalui SZC Veress Ferenc Szakképző Iskolában kőműves, asztalos, pincér, szakács szakot preferálják a diákok. A szakértői interjúkat több mélyszegénységben élő interjúalany is megerősítette, azaz a diákok tisztában vannak azzal, hogy a 16. életév betöltéséig tart a tankötelezettségi korhatár, ebből adódóan 9-10. osztályban jelentős a középfokú tanulmányok megszakítása. A lemorzsolódás hátterében főként a korai gyermekvállalás, a tanulmányi lemaradás, az iskolai beilleszkedési nehézség, a fegyelmi problémák, a rossz osztályközösség és a hiányzások magas száma áll. Az interjúalanyok között volt olyan gyermekét egyedül nevelő édesanya is, akinek az öt gyermekéből már a második lesz korai iskolaelhagyó.

„A középiskolában eljutunk odáig, hogy maximum, de nagyon-nagyon maximum a tizedik. De a legjellemzőbb, hogy kilencedikben félbemarad az egész. Vagy babát vár kilencedikben és abbahagyja tanulmányait. Vagy olyan is volt, hogy fegyelmi probléma volt a kislánnyal, és ezért hagyta abba tanulmányait. Tehát középiskolai végzettsége egyetlenegy bevont személyemnek nincs.” (2. sz. szakértői interjú)

„Mióta otthagytam az iskolát, mert nem jött össze, október óta, azóta folyton cikiznek engem, meg ezeket mondogatják, közbe pedig ők sem mások, mert nekik is a 8. osztályuk van meg. Van amelyiknek még kevesebb is, aztán mindig én vagyok a téma. Ha kijövök a szobámból, akkor már egyből az megy, hogy én otthagytam az iskolát, én semmi nem leszek, meg hogy soha nem fognak felvenni iskolába.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„- (Egyik lány neve), de most már ő nem megy tovább.

- *És ő mit tanult?*
- *Szakácsnak.*
- *Volt-e gyakorló helye?*
- *Hát itt a Cipó pékségbe.*
- *És ő befejezi az iskolát?*
- *Nem.*
- *Nem is szeretné?*
- *Nem.*
- *Nem szeretett járni vagy mi volt ennek az oka?*
- *Nem tudom, de nem szeretett menni.*
- *Akkor mit fog csinálni?*
- *Dolgozni.*
- *Hol szeretne?*
- *A Sőrésnél.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)*

Az alacsony és a középfokú tanulmányokat folytató diákok között a szakértői becslések alapján elenyésző a magántanulók aránya, amely főként a megszigorodott törvényi szabályozásnak köszönhető. Az egyik interjúalany egy magántanuló diákot ismer, aki jelenleg kisgyermeket nevel.

A szakértők azonban a nevelői és szociális munka pozitív eredményeként az utóbbi évek tapasztalatai alapján egyre több pozitív példát emeltek ki arra vonatkozóan, hogy a fiatalok egy csekély részét sikerült eljuttatni érettségit nem adó szakmaszerzésig, illetve néhány fiatal az érettségi bizonyítványt is nyújtó szakmaszerzésig. Tudomásuk van olyan fiatalokról is, akiknek az Arany János Tehetséggondozó Program nyújtott segítséget a középiskolai tanulmányok sikeres befejezéséhez, melynek keretében a hátrányos helyzetű tehetséges diákok különféle komplex támogatásban részesültek.

„Nagyon kevesen vannak, akik érettségiznek. Van olyan volt diákom, akivel most beszéltem, ő leérettségizett, és Pesten egy séf centrumban helyezkedett el, de ez nagyon-nagyon kivétel, aki érettségiig eljut.” (1. sz. szakértői interjú)

„Tehát azért itt van több olyan gyerek, aki szakmát tanult, vagy leérettségizett, vagy még tovább akar tanulni, tehát azért ott sokkal jobbak az arányok. A nem roma lakosság esetében a tanulás szempontjából sokkal jobbak az arányok, meg az iskolai oktatáshoz való hozzáállás is.” (3. sz. szakértői interjú)

„Remélem, hogy eddig mindenki befejezte. (...) Ha befejezik az iskolát, szerintem ha tovább akarnának tanulni, azt ő válassza magának, hogy tovább akar tanulni, akkor én nem állok elé. Jobbik is úgy tanult most, hogy ő dolgozott, közben meg estén végezte el az érettségit.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

(Lány neve) most ment át tizenegyedikbe, ő most jövő hét tizenhetedikétől pékségbe megy, ott dolgozik. Meg azt az egy évet, azt mondta, kijárja. Mindenki azt mondta, a gyámügyisek is, hogy nem hittik vóna el, mán mivel cigány, oszt ebbe az utcába mind mit csinált, nem hitték volna el róla, hogy ő az az egy, egyedül, aki ezt végig vitte. Mán mondom, hogy most lejárt neki az iskola, nem kell menni. Most jövő hónap tizenhetedikétől már minden nap ugyanott dolgozni kell, menni a pékségbe. Ő délutános mindig, oszt akkor így kap ő minden hónapba 130-at. Hogy mivel most nincs iskola, mindennap bejár. De iskolába járt, úgy, hogy na egy hát iskola egy hét munka, akkor kapott 70-et. Így hogy meg nem kell iskolába járni így meg kap 130-at.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

Az iskolából lemorzsolódó, illetve a szakmát és/vagy érettségit szerzett fiatalok továbbtanulási hajlandósága, motiváltsága is alacsony. A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok elsődleges célja, hogy mielőbb munkát találjanak és hozzájáruljanak a család megélhetési költségeihez, illetve önmaguk is a korábbi évekhez képest jobb életkörülmények között élhessenek. Alacsony iskolai végzettséggel azonban az elhelyezkedési és kereseti lehetőségek korlátozottak különös tekintettel az elsődleges munkaerőpiacon. Azon fiataloknak jobbak az elhelyezkedési esélyeik, akik legalább szakmával rendelkeznek. A szakemberek pozitív változásként nevezték meg, hogy a korábbi évekhez/évtizedekhez képest egyre több olyan fiatalról van tudomásuk, aki évek óta tartósan jelen vannak a helyi elsődleges munkaerőpiacon alkalmazottként, és nem napi bejelentéssel dolgoznak és nem álláskereső.

„Volt tanítványunk is van, aki a Városgazdálkodási Kft-nél már több éve dolgozik, és kitarató és dolgozik. Illetve vannak, akik, van egy ilyen baromfifeldolgozó üzem Böszörményben, akik ott dolgoznak már évek óta, és akik úgy ott el tudtak helyezkedni, és megszokták azt, hogy minden nap el kell menni dolgozni, azok már évek óta ott dolgoznak.” (1. sz. szakértői interjú)

Az aktív korú munkavállalók főként a településen és ritkábban a környező településeken keresnek munkát. Csekély mértékben előfordul az is, hogy főként a családapa, akinek már felnőtt gyermekei vannak vagy a fiúgyermekek Budapesten heti munkát vállalnak építkezéseken, vagy külföldön (Németországban, Hollandiában) dolgoznak. A szakértői tapasztalatok alapján az ingázó, illetve külföldi munkavállalás általában rövid ideig tart, melynek oka leginkább a családtól való hosszú időn át tartó nagy távolság.

„És hát tényleg, családapák, de tudom, hogy ők más korosztályban családapák, tehát tőled, tőlem fiatalabbak jóval, és kimennek külföldre, aztán hazajönnek, aztán kimennek. Nagyon sokan, nagyon sokan hazajönnek, mert nagyon hiányzik neki a családja, és hazajött. (...) Most is van két bevont személyem, aki kint van Németországban.” (2. sz. szakértői interjú)

Két célcsoport interjúalany azonban megemlítette, hogy az egyik esetben a lány édesanyja a nevelőapával, míg a másik esetben a gyermekeit egyedül nevelő édesanyja egyik lánya külföldön dolgozik. A férfiakhoz hasonlóan a nők is rövidtávú pénzkereseti célból vállalták a munkát.

„Most akar hazajönni, mert már megunt.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Most, hogy a szüleim jelenleg külföldön dolgoznak, most sokkal több a fizetés, könnyebb a megélés.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

4. Munkanélküliség

A Déli-Lucernás városrészen élő lakosság túlnyomó többségének alacsony iskolai végzettsége van, ezáltal a munkaerőpiacon való elhelyezkedési lehetőség, illetve a rendszeres munkajövedelemmel rendelkezés esélye is korlátozott. Problémát jelent az is, hogy még a fiataloknak is nehézséget jelent a rendszeres munkavégzés még fizikai erőnlét és jó egészségi állapot esetén is a kitaratás hiánya miatt. Munkavállaláskor további hátrányt okozó tényezőként nevezik meg a roma származást is, mert a célcsoport tapasztalatai alapján a munkáltatók előítéletesek velük szemben. Mindezek következtében a városrészen magas a foglalkoztatott nélküli háztartások aránya is.

A szakértők is kiemelték, hogy a lakosok jelentős része és különös tekintettel a férfiak azok, akik dolgoznak, de rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkeznek. Leginkább napi bejelentéssel végzik a munkájukat, illetve idényjellegű munkát, alkalmi munkát (pl. barneválozást) vállalnak a helyi gazdánál, vállalkozóknál. A nők, anyák jelentős része háztartásbeli, feladata a gyermekek nevelése, a család ellátása és az anyák gondoskodnak olykor akár még a háztartásában nevelkedő unokájuk ellátásáról is. Az egyik 37 éves célcsoport interjúalany már 21 éve háztartásbeli.

„Legtöbb alkalmi munka, a legtöbb alkalmi munka. Nem tudom ismered-e azt a kifejezést, hogy barneválozás? (...) Úgy raktam össze, hogy pakolnak, valamit pakolnak. Ez a legtöbb, barneválozás. És ez a legjellemzőbb.” (2. sz. szakértői interjú)

„Mert annyira le vagyunk nyomva és ezt érezzük mi is és hogyha meghallják akárhova megyek roma származású vagy hol lakom, akkor azt mondják, hogy nincs munka.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Van tapasztalatom benne. Szeretnék is dolgozni, de ugye nehéz itt Hajdúböszörményben elhelyezkedni, mert úgymondva nincs lehetőség, csak ez a koppasztó, Sőrés, sajtgyár. A gyerekek miatt nekem ez nem működik, nem tudnék, (merthogy a sajtgyár az több műszakos), igen. Akkor kislány indul óvodába, őt is hordanom kell, másik kislányt suliba, nem tudnám ezt biztosítani.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyés, 27 év)

A közmunkáról való vélekedés nem egységes a szakértők és a célcsoporttagok között. A szakértők egy része úgy ítéli meg, hogy bár jelenleg kevesebb közmunka lehetőség áll rendelkezésre a lakosság részére a korábbi évekhez képest, ugyanakkor ezen foglalkoztatotti forma legalább jövedelmet biztosít a család részére, illetve voltak olyanok is, akik ezáltal OKJ képzésben vagy a 8 osztály megszerzésében is részesülhettek. A szakértők és a célcsoporttagok egy másik része azonban jelezte, hogy a lakosok nem preferálják a közmunkán való részvételt, mert a közmunkásoknak gyakran negatív a megítélése, illetve nem értékteremtő munkát végeznek. A szegénységben, mélyszegénységben élők egy része úgy fogalmaz, hogy az alkalmi munka is jobb, mint a közmunka.

„Viszont volt olyan kliensem is, aki napi bejelentéssel dolgozott építkezéseken, és az neki nem vált be, és most elhelyezkedett, és közmunkásként dolgozik.” (1. sz. szakértői interjú)

- „A közmunkát az nagyon kerülik, nem szeretik.

- Miért nem?

- Nem tudom. Megint az, hogy az én feleségem nem fog ott állni az út szélén.” (2. sz. szakértői interjú)

„A párom az nem volt, mert ahova hívják, az oda megy dolgozni. Alkalmi munkavállaló.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„... én is megmondom (...) néni az őszintét én is elmennék a közmunkára. Nincsen, de, van. Csak azért nem megyek most, hogy itthon is vannak a gyerekek. Nekem nincs, én megmondom az őszintét, nekem nincs, aki segítsen.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A munkanélküli és jövedelemmel nem rendelkezők aránya az idősebb korosztály esetében a legnagyobb arányú. Az alacsony iskolai végzettség mellett tovább csökkenti akár a napi bejelentéssel való elhelyezkedési esélyt is a megromlott fizikai állapot és a fokozódó egészségügyi problémák halmozódása, valamint a rendszeres munkába járás kitartásának hiánya. Körükben fordul elő a leginkább, hogy a tartós munkanélküliség, az egészségügyi állapotuk és a sok kudarc miatt feladták a munkakeresést.

„Van, aki regisztráltatta magát, de van, aki nem is regisztrál, és már úgy tűnik, hogy feladta. Ez inkább az idősebb korosztály, olyan 50-50 fölöttiek, akik egyébként már egészségügyi problémával is küszködnek. És azt mondják, hogy ők már nem is bírnanak úgy dolgozni, úgyhogy inkább szerintem a fiatalabbak azok jobban mennek akár még így alkalmi bejelentéssel is, de ők próbálnának törekedni arra, hogy állandó bejelentett munkájuk legyen.” (1. sz. szakértői interjú)

„Rendszeres jövedelmek nincsen. Viszont van, amikor elhívják őket (férjét és fiát) dolgozni 1-2 napra, mert biztosítani állandó munkahelyet nem tudnak nekik adni. Az ember, meg egyáltalán nem tud dolgozni, mert sajnos annak is van egy kis betegsége.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

A munkanélküliek körében kevesen vannak azok, akik regisztráltatják magukat a lakóhely/tartózkodási hely szerint illetékes járási hivatalnál regisztrált álláskeresőként. Ennek oka részben az, hogy nem rendelkeznek az álláskeresési járadék igényléséhez és folyósításához szükséges, a nyilvántartásba vételt megelőző három éven belül legalább 360 nap biztosítási idővel.

„Pontosan ez, hogy már van, aki több éve csak ilyen alkalmi munkából, meg napi bejelentéssel dolgozott, és egyszerűen nincs mire igénybe vennie, illetve már amit lehetett, meg kimerítették.” (1. sz. szakértői interjú)

„Az én csoportomban sokszor nem regisztrálnak.” (2. sz. szakértői interjú)

„A fiam nincsen regisztrálva. Most ha szólnak így neki, hogy ide menjen - oda menjen 1-2 napra, akkor megy.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Nem tudom hány éve nem voltam már a munkaügyiben sem vagy 2 éve” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

Az álláskeresők leginkább az ismerőseik, barátaik révén próbálnak meg elhelyezkedni, munkát vállalni, ugyanakkor jellemzően beszűkült kapcsolati hálóval rendelkeznek és leginkább a városrészen élőkkel tartják a kapcsolatot. A baráti kapcsolatok mellett azonban gyakran a facebook közösségi oldalon, illetve interneten is informálódnak a

munkalehetőségek iránt. Mindemellett a célcsoport egy része a Családpedagógiai Egyesület és/vagy a Szociális Szolgáltatási Központ Család- és Gyermejjóléti Szolgálat által biztosított szolgáltatásokat veszi igénybe. A szociális munkások segítségét kérik az információnyújtás, a tanácsadás, a formanyomtatványok kitöltésében, az önéletrajz írásában egyaránt. Főként alkalmi munkát vállalnak, illetve napi bejelentéssel dolgoznak. A településrészen az alkalmi munkák között nőknél és férfiaknál egyaránt jellemző a barneválozás, valamint a férfiak főként az építkezéseken dolgoznak, vagy mezőgazdasági munkát végeznek még (pl. tanyán segít), míg a nők inkább kisvállalkozóknál keresnek munkát (pl. pékség).

„Szájról-szájra terjed. Szomszéd ment barneválozni, én is megyek. Még az is jellemző amit én látok, hogy facebookon nézegetik, vagyis interneten nézegetik a munkalehetőségeket. De inkább egymástól hallják, én azt gondolom. Biztos nem véletlen, hogy az én utcámban nagyon sokan barneváloznak, mert egymástól hallják.”
(2. sz. szakértői interjú)

„Keresgélt az interneten, meg hallotta is másoktól.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Vannak ilyen ismerőseim akikhez szoktam így járkalni, azokhoz elmegyek dolgoztatni.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A szakértők tapasztalatai alapján szakképzést nyújtó tanfolyamokon, OKJ képzésen, felnőttképzésen egyre kevesebben vesznek részt, melynek hátterében az alábbi főbb okokat említették: a célcsoport egy része nem rendelkezik a képzéshez szükséges legalább általános iskolai végzettséggel, nem szeretnének tanulni, vagy ha vállalnák is a szakmaszerzést, akkor azt csak folyamatos, jelentősebb összegű képzési (anyagi) támogatás mellett tudnák vállalni. Az egyik szakértő kiemelte, hogy a célcsoportnak különösen nagy szüksége lenne a digitális kompetenciák fejlesztésére, az alap IKT eszközök használatának elsajátítására, és ebből adódóan hiányt pótló lenne számukra egy számítógépes tanfolyam megszervezése, amely lehetőséget nyújtana a digitális egyenlőtlenségek mérséklésére, az aktív munkakeresés erősítésére, a munkavállalási esélyek javítására, és ezáltal a társadalmi integráltság erősítésére egyaránt.

„- Akkor őt nem tudjuk rábeszélni, hogy szeptemberben tanuljon?

- Hát nem, biztos, hogy nem.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Egy számítógépes tanfolyam az nagyon jó lenne nekik, meg ez benne is van nekünk a tervünkbe. Ezt szeretik, ez érdekli őket. Volt egy olyan időszak, hogy fizettek nekik, hogy ők tanfolyamra jártak, - és ezt ők mondják is - , és igen, ha megkérdezem, akkor igen, úgy, ha fizetnek érte.” (2. sz. szakértői interjú)

5. Jövedelmi és vagyoni helyzet

A szegénységben, mélyszegénységben élő családoknál gyakran a családi pótlék és esetleg a három év alatti gyermeket nevelő anyák esetében a gyes az, ami a fix bevételt, jövedelmet jelenti a család számára és néhány esetben tettek említést az aktív korúak ellátásáról. Az alkalmi munkát vállalók, illetve a napi bejelentéssel dolgozók esetében a jövedelem gyakran bizonytalan és ideiglenes. A szakértők tapasztalata megegyezik a célcsoport interjúalanyok által elmondottakkal, ugyanis a pénzről nem szívesen beszélnek, és különösen nem szeretik, ha az alkalmi munkavállalással kapcsolatos összegek felől érdeklődünk. A településrészen azonban vannak olyan hátrányos és nem hátrányos helyzetű családok is, ahol leginkább az apa az, aki havi rendszeres munkajövedelemmel rendelkezik, és a kliensek elmondásai alapján a fizetése eléri a 200-300.000 Ft-ot.

„Az egész családnak jövedelme 6 főre 52.250 Ft.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Nem nyilatkozok erről.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Amit az asszony kapott a gyerekről, 76 ezer valamennyi. Amit én kerestem ilyen 50-60 ezer.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Aktívkorúak ellátása. (...) Most az összes jövedelem például most ebben a hónapban nekem 22.800 Ft, abból élünk négyen.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Most négy gyerekünkre kapok 46.000 Ft-ot. Mi az? Most ruhákat vegyek nekik, akkor fát vegyünk, kaját vegyek, ami kell így mosószeret, ezt-azt, vegyek. Negyvenhatezerből ki sincs. Most (párja neve) is dolgozik, kap, mit tudom én, ötven, az ilyen melegben amúgy se, úgy végig dolgoznak.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A mélyszegénységben élő családoknál az egy háztartásban élő nagyobb gyermekek besegítenek a család kiadásainak fedezésébe, ugyanakkor ezen felnőtt gyermekek jövedelme jellemzően alkalmi munkából vagy napi bejelentéssel megszerzett összegből tevődik össze. Öt gyermekét és egy unokáját egyedül nevelő édesanyjának 2 iskolaelhagyó és napi bejelentéssel dolgozó lánya ad haza pénzt, illetve egy ideiglenesen külföldön dolgozó lánya is szokott vásárolni édesanyjának.

„Hát igen (fiú gyermeke neve) szokott. (...) Villanyba (egyik lánygyermeke neve) segít, közösen töltjük meg. Van amikor csak ő tölti, mert nekem nincs pénzem.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Kölcsön nincsen, inkább a nagylányom szokott segíteni, mondjuk az szokott is adni, meg hogyha úgy van nekem munkakapálás és mezőgazdaság.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

Az interjúalanyok elmondása alapján a szociális segélyek köre beszűkült, egyre kevesebb segélyt, támogatást tudnak igénybe venni. Általában a nők, az anyák azok, akik a gyerekekkel, a családdal kapcsolatos ellátást, juttatást, segélyek intézését vállalják. A célcsoport egy része települési támogatásban részesült korábban (pl. tűzifa támogatásban, rendkívüli gyermekvédelmi kedvezményben, illetve néhányan időskorúak járadékában). A foglalkoztatást helyettesítő támogatást elenyésző mértékben említették, hogy igénybe vennék. Továbbá nem tudnak élni a családpolitikai támogatásokkal sem, mert nem rendelkeznek bejelentett munkaviszonnyal, rendszeres munkajövedelemmel. A családon belül inkább csak a kontrollcsoport esetében fordult elő, hogy volt akár egy olyan munkavállaló is a családban, aki igénybe tudta venni a gyermek(ek) után járó családi adókedvezményt, vagy a városi CSOK-ot.

„Annyi van, de ha az önkormányzatnál beadjuk ezt a nem tudom minek mondják. Én a villanyra szoktam beadni ezt a lakásfenntartási támogatásra. Én azt megkapom, meg 3 havonta, félévente, évente szoktuk beadni. Küldenek ki egyszeri segélyt, 8 ezret, 10 ezret.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Semmilyen.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Semmit. Mert most én hiába regisztráltam magam, ügyis kiközvetítenek, én meg úgysem vállalom el. Én sehogy nem tudom elvállalni. Pont ezt magyaráztam, mert leadtam a gyermekvédelmi papírt, oszt úgy tettek, hogy azon a nap regisztráljam magam, mikor leadom. Oszt mondták nekem, hogy engem csak úgy tudják kiadni ezt a papírt, hatóságit, ha én azt mondom, hogy elvállalom a közmunkát. Oszt mondtam, hogy jaj akkor jó van. Hát most mit mondjak rá. Azért muszáj volt, mert akkor nem kaptam volna meg a gyermekvédelmit. Na oszt úgy csinálták meg a papírt, de mondtam a nőnek, hogy én nem tudom elvállalni.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

„Szociális támogatás nincs, gyermekvédelmi kedvezmény, meg a családi pótlék van. Há most is azért adtam le ezt a, ezt a kis segélyről papírt hogy jött a (az egyik családsegítő keresztneve), ötezert kaptam. No hát most jobb mint semmi. Pedig én sose adtam le. Most adtam le elsőnek, én soha míg én élek sose kaptam semmilyen átmeneti segélyt. Sose. csak most az egyszer.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A családok egy része a családi házhoz tartozó kerttel rendelkezik, ugyanakkor a szakemberek tereptasztalata alapján a háztáji gazdálkodás nem jellemző a körükben.

„Hát, háztáji munkát nem igazán látok sehol, hiába vannak kertek. Nincs sehol semmi veteményeskert, semmi, mert még aki megtehetné, az sem műveli meg a kertjét.” (1. sz. szakértői interjú)

A szakértők és az interjúalanyok többségének álláspontja szerint a családok jövedelmi szempontból napjainkban a korábbi évekhez képest nehezebben élnek. A segélyek köre egyre inkább szűkül, miközben az igénybe vehető támogatások köre egyre inkább munkához kötött feltételekkel rendelkezik, melyekkel főként a szegénységben, mélyszegénységben élők nem rendelkeznek. Mindezen körülményeket nehezíti az is, hogy az infláció következtében a termékek, szolgáltatások ára folyamatosan nő, és egyre nagyobb kihívást, illetve nehézséget jelent számukra az eddigi életkörülményeik megtartása is.

„Most azért ezek visszaszorultak, az árak emelkedtek, és bizony-bizony ők maguk is mondják, hogy most ezt eléggé nehéz helyzet nekik.” (1. sz. szakértői interjú)

Az interjúalanyok egy csekély része gondolja úgy, hogy az elmúlt évekhez képest nem változtak az életkörülményeik vagy kicsit jobban élnek, mint korábban, mert valamelyik családtag dolgozik jelenleg.

„Most inkább jobb. Most a szüleim jelenleg külföldön dolgoznak, most sokkal több a fizetés, könnyebb a megélés.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„- Ez is változó. Vót. Vót amikor vót, vót amikor nem is volt.

- Ez mitől függött?

- Ez attól függött, hogy van munkám vagy nincs munkám.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

A kutatás eredményei azonban arra is felhívták a figyelmet, hogy a városrészen élők körében kevesen vannak azok, akik bejelentett munkaviszonnyal rendelkeznek, és ezen munkavállalók számára kicsi az esély az öregségi nyugdíjhoz szükséges jogosultságok megszerzésére. A középkorú célcsoport interjúalanyok által elmondottak is megerősítették, hogy a napi megélhetés is nehézséget jelent a család számára, és nincs lehetőségük spórolni vagy előre gondoskodni, félretenni a nyugdíjas évekre (pl. önkéntes magánnyugdíjpénztárba befizetni). Hatékony beavatkozás hiányában nagy a veszélye annak, hogy az aktuális nyugdíjkorhatárt betöltő lakosok kizárólag csak az időskorúak járadékára lesznek jogosultak, melyet legfeljebb „munkavégzéssel” tudnak kiegészíteni, amennyiben lesz rá lehetőségük és az egészségi és fizikai állapotuk is megengedi. Nagy valószínűséggel egyre többen azzal számolnak, hogy a gyermekek fogják kiegészíteni, eltartani szüleiket idős korukban, úgy, mint most ők a szüleiket.

„Ők nem gondolkoznak előre, a mai nap legyen mit enni. Nagyon ritka aki előre gondolkodik, hogy amikor majd idős leszek miből fogok majd, áhh..” (2. sz. szakértői interjú)

„Nem sok nyugdíjas van közöttük egyébként. Tehát, ha a korukat nézzük, akkor nem sokan élnek meg a nyugdíjkorhatárt. Akik most nyugdíjasok végigdolgozták az életüket, jó nyugdíjjal rendelkeznek.” (4. sz. szakértői interjú)

„Na hát azt nem gondolnám (...) Nem hiszem, hogy amennyit én dolgoztam arra azt fogják adni. (...) Hát mostan én tartom a gyerekeket, utána meg ők engem. Vagy addig majd muszáj leszek elmenni dolgozni.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Nem, mert nem élem meg.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

6. Fogyasztás

A családok esetén a két legnagyobb kiadási tételt havonta a lakásfenntartással kapcsolatos költségek (pl. áram, víz, villany, fűtés, TV, esetleg bérleti díj, TV-internet költsége), valamint az élelmiszerköltségek jelentik. Ezután következnek a gyermekekkel kapcsolatos kiadások, mint pl. a ruházattal kapcsolatos szükségletek biztosítása. A szülők önmagukra egyáltalán nem vagy nagyon keveset költenek. A gyerekek érdekelt tartják szem előtt, és leginkább az anyák azok, akik önmaguk szükségleteiről mondanak le csak, hogy ételre és a gyermekeknek jusson. Alkalmadtán inkább a férfiaknál fordul elő, mint a nőknél, hogy ünnepléskor alkoholra is költenek. Az egyik szakértő felhívta a figyelmet arra, hogy van olyan egyedülálló alacsony jövedelemmel (30.000Ft) rendelkező idős hölgy kliense, aki a közüzemi számlák kifizetése után népkonyháról tudja csak megoldani az étkezését.

„Hát, hogy mi a kiadásuk? Szerintem a mindennapi megélhetés, az élelem. Ebben biztos vagyok. És itt is szerintem, amennyi futja, értsd jól. Tehát lehet, hogy hó elején mondjuk belelendülünk a vásárlásba, de hó végén már sokkal kevesebbet tudunk vásárolni. Szerintem törekednek arra, hogy mondjuk a rezsit kifizessék.” (2. sz. szakértői interjú)

„Nem tud magára költeni abból az 52.000Ft-ból, mert örülünk, hogy megtudunk belőle élni, hogy napról napra legyen amit megegyünk.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Igen, így van, például volt egy farmernadrág, lett volna 10.000Ft, de inkább veszek a 3 gyereknek belőle egy-egy ruhát.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Most négy gyerekünkre kapok 46.000 Ft-ot. Mi az? Most ruhákat vegyek nekik, akkor fát vegyünk, kaját vegyek, ami kell így mosószeret, ezt-azt, vegyek. Negyvenhatezerből ki sincs. Most (párja keresztnéve) is dolgozik, kap, mit tudom én, ötven, az ilyen melegben amúgy se, úgy végig dolgoznak.” (9. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 41 év)

A szegénységben, mélyszegénységben élő családoknak általában a hónap végére már nincs pénzük. A szakemberek gyakran tanácsolják klienseik részére, hogy a hónap elején lehetőség szerint minél több tartós élelmiszert vásároljanak, hogy a hónap végén is ételt tudjanak tenni az asztalra. Továbbá arra is felhívják a figyelmet, hogy bevásároláskor kövessék figyelemmel, hogy mit hol lehet a legolcsóbban beszerezni, hogy a rendelkezésre álló kevés jövedelemből minél több mindent megtudjanak vásárolni.

„De van olyan, hogy a bútort is fel kell vágjuk, mert hidegben nem lehetünk.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Bevásárolni, mostanában nem. Inkább minden nap, azt amit megfőzünk, de nem az a bevásárlás. Minden nap bevásárolunk, amit megfőzünk, oszt úgy. De bevásárolni azt mostanában nem. Élelmiszeren nem tudunk spórolni, de eddig elmentünk osztán bevásároltunk 30-40-ért, most már nem jut arra se. Most már az, amit minden nap csinálunk.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

A szegényégben, mélyszegénységben élők általában rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkeznek, ezért a bankoktól egyre kevesebben tudnak lakáshitelt felvenni, a családok egy részénél inkább a magas kamatozású személyi kölcsön fordul elő. Három mélyszegénységben élő család említette, hogy lakáshitele van, de ebből csak az egyik tudja fizetni a törlesztő részletet, és egy családnak személyi kölcsöne van.

„Igen, az anyámnak van, banki kölcsön. Fizeti, mindig utalja a pénzt, mama intézi.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Hitel az van, de mivel nincs munkám, így ezt nem tudom fizetni. Vagy 3 millió Ft. Dolgoztam a szemetes autón, akkor vettem fel ilyen személyi kölcsönt. Ha visszamegyek dolgozni, akkor elkezdek törleszteni.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Már most már átvette az eszközzel, mivel nem tudtuk fizetni.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

A szakértőknek a korábbi évektől eltérően egyre kevesebb tudomása van arról, hogy uzsorát vennének igénybe a kliensek, vagy ha mégis, akkor nem rendelkeznek róla információval, a kliensek előttük is titkolják. Tartozásként leginkább a vízdíjtartozást vagy esetleg a mobiltelefon-számla, internettartozást nevezik meg, valamint a szociális bérlakásokban élők esetében az átmeneti lakbértartozást az önkormányzat felé. Áramtartozása keveseknek van, mert jellemzően havonta kártyás rendszeren keresztül használják az áramot. Telefonszámla-tartozás és internet havidíj elmaradásról tudnak a kliensek egy részénél, de inkább jellemző az, hogy feltöltő kártyás telefonnal rendelkeznek és nem előfizetéssel. Fűtéstartozásuk nincs, mivel a családok nagytöbbsége fával fűt. A szakértők és a célcsoport

interjúalanyok elmondása alapján, ha nagyon megszorulnak, akkor szükség esetén a közeli családtagokhoz, rokonokhoz, esetleg barátokhoz fordulnak átmeneti segítségért, de volt, példa olyan megkérdezettre is, aki senkihez sem tud.

„Tehát olyan nagyon túl sok rezsijük nem lehet, meg nincs, mert ugye gáz nincs bevezetve, a víz vagy a villany vagy kikapcsolva, vagy kártyás rendszerrel működik. A víz van még, a víznél volt tudom, hogy volt egy-két családnak tartozása, de igazából más nem is nagyon lehet. A telefontartozás még olyan, hogy tudom, hogy többen mondták, hogy van telefontartozásuk, de általában ezt is úgy szokták megoldani, hogy akkor másik telefont vesz, vagy másik szolgáltatóhoz mennek, és ott próbálnak egy új szerződést.” (1. sz. szakértői interjú)

„Nem, mert a villany sem úgy van, hogy havonta kell fizetni, hanem mindig rakatunk az áramra, azért így ez hetente van inkább, nem hónaponta.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Senki. Most van egy 20.000 Ft-os büntetésem. Jövő hónap 24-én be kell vonulni a börtönbe.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

A Déli-Lucernás városrészen élő családok közül elenyésző azoknak az aránya, akik a középosztályba tartozó családokhoz hasonló vagy azzal megegyező eszközöket, szolgáltatásokat tudnak megvásárolni vagy igénybe venni.

Működő színes tévéjük van a családoknak, mert gyakran ez az egyetlen vagy az egyik fő kikapcsolódási lehetőségük. Nagyon kevés az a család, akinek van egyáltalán autója, az is öreg, gyakran rossz műszaki állapotban lévő jármű. Inkább a fiatalabb generációból van egy-két fiatalnak jogosítványa és autója a városrészen, és általában ők szedik össze a többi fiút, és együtt mennek alkalmi munkára. Működő automata mosógépe a családok többségének nincs, sokkal inkább a régi hagyományos keverőtárcsás mosógép és centrifuga a jellemző. Mosógépük részben azért sincs, mert a lakások, házak egy részében még a víz sincs bevezetve.

„Nincs, sőt van olyan, hogy egy mosógépet 5-6 mikro család használ. Ezek közül a családok közül egy helyen van áram. És automata mosógépük egyáltalán nincsen szerintem.” (3. sz. szakértői interjú)

„Még keverőtárcsás sincs.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Nem automata, de van.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

Mobiltelefon főként az idősebb, 10 év feletti gyermekeknek van, míg a szülőknek nem feltétlen vagy csak az egyik szülőnek van. Egy interjúalany volt, akinek a hatfős háztartásában egyetlen telefontal sem rendelkeznek. A telefonok általában feltöltő kártyások, az előfizetéses

telefon kevésbé jellemző. Ezen családoknál gyakran előfordul az is, hogy havonta új telefonjuk/telefonszámuk van, melynek háttérben a telefon adás-vétele, cseréje, valamint a díjfizetés tartozás állhat a szakértők feltételezése szerint.

Számítástechnikai eszközökkel alig rendelkeznek, és inkább tablet áll rendelkezésre, mint laptop vagy asztali számítógép, mert könnyebben megfizethető a családok számára, de számos olyan család van, akiknek egyáltalán nincs otthon. A Covid járvány következtében a kötelező iskolabezárás ideje alatt a diákok jelentős része a digitális oktatásból is kimaradt vagy legfeljebb telefonon keresztül és/vagy az iskola által biztosított feladatlapokból tudtak dolgozni és tanulni.

„Covid alatt. Volt internet, meg nekem a telefon. Ott volt egy alkalmazás, amin mindig küldték, hogy mit kell csinálni, megcsináltam és elküldtem.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Nincs. Telefon van csak.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

A családoknak jelentős részének az alapszükségletek biztosítása is nagy kihívást jelent. Gyakran nehézséget jelent a lakás/ház megfelelő melege fűtése a téli időszakban, részben azért, mert nincs is minden helyiségben kályha, részben pedig a magas tüzelőárak és a rossz lakásszigetelés, illetve ajtó miatt. Sőt, hetente egyre kevesebb alkalommal tehetik meg a családok azt is, hogy húsos ételt egyenek a magas élelmiszerköltségek és az alacsony jövedelem miatt, és helyette inkább olcsóbb élelmiszerből főznek, mint például a tészta és a krumpli.

„Olyan dolgokat főznek, paprikás krumplit. Tésztalevest szoktak főzni.” (1. sz. szakértői interjú)

„A húsos étel az szerintem kimerül a csirkefarhátba. Hát én azért azt gondolom, hogy hetente egyszer-kétszer biztosan. Hónap végén nem biztos.” (3. sz. szakértői interjú)

„Ha egy hónapban négyszer megtudom nekik főzni amit kérnek, akkor jó.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„- Nem sokszor.

- És akkor általában mit főztök, ha húst nem?

- Hát tésztát, ha az is van, hogy valami kaját veszek a boltból.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Megpróbáljuk általában, hogy legyen.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

Spórolni egyáltalán nem tudnak, mert nincs miből. Legfeljebb alkalmanként néhány családnak van erre lehetősége. Nagyobb összegű váratlan kiadás esetén, például elromlik valami a házban, vagy betegség esetén megtakarítással nem rendelkeznek, és gyakran a

gyógyszert sem tudják kiváltani még gyermekeiknek sem. A megkérdezettek nagytöbbsége még sohasem volt nyaralni, és egyhetes nyaralásról még csak nem is álmodoznak.

„Mikor hogy. Fával, előre beveszünk mindent.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Például nem veszek a gyerekeknek annyi édességet, amennyit ők elvárnának. (...) Inkább magamtól vonom meg (hogy szokták mondani) élvezeti cikk, magamtól veszem el inkább, az a dohányzás.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

„A házat kéne megcsinálni, de nem jutunk odáig, hogy megvegyük a hozzá való anyagokat, mi is megtudnánk csinálni.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Egyhetesre nem, de ilyen strandolásra, ide-oda elviszem őket.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Jaj nem, nem is voltunk sose még.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

7. Pénzkezelés – pénzgazdálkodás

A családok nagytöbbsége közös kasszán van. A férfiak általában hazaadják a pénzt és a nő feladata a pénz beosztása és ő dönt sokszor arról is, hogy mire költenek. Abban az esetben, ha a nagymama neveli a gyermeket, akkor a pénz beosztásáról is ő dönt. A családok spórolni vagy félretenni nem igazán tudnak, mert a napi megélhetés is sokak számára komoly kihívást jelent. A jövedelem túlnyomó része a rezsiköltségre, az élelmiszer költségre és a gyermekek szükségleteinek a fedezésére megy el. A férfiaknál a kártyázás, kocsmázás nem jellemző, mert nincs rá pénz, ugyanakkor a családok lehetőség szerint az ünnepeket (pl. karácsony, névnap, születésnap, ballagás) igyekeznek megünnepelni. A szakértők felhívták a figyelmet arra is, hogy a kevés jövedelemmel, illetve a magasabb keresettel rendelkezők esetében is gyakran nehézséget jelent a pénzkezelés, a pénz beosztása.

„Egy-két olyan családról tudok, akivel most beszélgettem, hogy neki rendszeresen dolgozik a férje, ő gyesen van. Ő tud egy kicsit spórolni, félretenni. Egy másik kis tanítványom mondta, hogy ők vettek ilyen kis kertes házat, azt próbálják felújítani, rendbe hozni. Még napelemre is pályáztak, meg hőszigetelésre, de ez nagyon kevés, 1-2 családra jellemző. A nagytöbbségre ez nem jellemző.” (1. sz. szakértői interjú)

„Hát inkább a kártyás rendszer, mert nem igazán tudják számon tartani azt, hogy mikor megjön a számla, akkor megyünk a postára és kifizetjük.” (1. sz. szakértői interjú)

„Semmibe. Ennyi gyereknek kell menni a bótba. Minden nap kifizetek, oda is van.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Nem beszélünk meg semmit, hanem amikor megkapják a pénzt, felveszem az 52.000 Ft-ot. Akkor én a gyereknek, hogy havonta a pelenka mennyi. Elteszek belőle egy hónapra valót, 5.000 Ft-ot félre, ha Isten őrizze beteg, akkor a gyógyszer ára legyen meg. A többi meg úgy osztunk szorzunk, hogy elmegyünk veszünk egy kis húst, pár akármilyen fűszereket és akkor elég valameddig.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Megmondom az őszintét az van, amit megesszünk, megiszunk. Én nem tudok spórolni. Az asszony az tudna, de én nem tudok.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A hatékonyabb pénzkezelés érdekében a szakértők szorgalmazzák, hogy egyrészt körültekintően vásároljanak a kliensek és nézzék meg melyik élelmiszert hol lehet olcsóbban megvásárolni. Másrészt szorgalmazzák azt is, hogy próbáljanak meg valamennyit félretenni az anyagilag nehezebb téli időszakra, amikor a fűtés költsége is nehezíti a megélhetést, valamint valamennyi összeget tartogassanak a váratlan kiadások fedezésére (pl. betegség esetén gyógyszer kiváltására, elromlott háztartási eszköz pótlására/javíttatására, illetve lakással/házzal kapcsolatos problémák javíttatására).

8. Tevékenység

A tevékenységek esetében az eredmények arra hívták fel a figyelmet, hogy a szegény, mélyszegénységben élő családok jelentős részénél nincs nagy különbség a hétköznap és a hétvége között. A nők feladata jellemzően a házimunkák, házkörűli munkák ellátása (mosás, főzés, takarítás, bevásárlás), a gyermekekről való gondoskodás, valamint hétköznapokon az óvodás és a kisiskolás gyermekek intézménybe, illetve hazakísérése. A férfiak feladata leginkább az, hogy dolgozzon, pénzt keressen, és azt hazaadja a családnak. A felnőttek délutáni, illetve hétvégi elfoglaltságai kiegészülnek az utcán való beszélgetéssel, zenehallgatással, esetleg sorozatnézéssel.

„Hát az is a mosásé, meg a takarításé. Meg annyi, hogy a gyerekek nem mennek iskolába. Annyi. A nagyk sem szeretnek segíteni, pedig hiába csak egy szoba, konyha van.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„- Hogyha hétköznapokon mennem kell az orvoshoz elmegyünk, hazamegyünk. Semmit sem tudunk csinálni. Hogyha megfőzünk, ellássuk a gyereket, kiülünk. Ennyi a dolgunk. Vasárnapi nap most találtunk egy gyülekezetet, hogyha tudnak értünk jönni fél 12-kor jönnek értünk, és most is megyünk.

- És akkor ezek a rendszeres feladataitok?

- Napról napra, hetekre, mindig ez megy. Olyan nincs, hogy újdonság legyen valami, hogy ide megyünk oda megyünk.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Mama felkel, megcsinálja, amit kell, felmosogat, kitakarít, elmegy a boltba, vagy van amikor a városba. (...) Papa mindig az udvaron ül, gitározik, szintizik egész nap. Ő már nem dolgozik. Most lesz 63.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

A gyerekek pedig gyakran kint vannak az utcán, egymással játszanak, kergetőznek, esetleg fociznak/labdáznak. Játékokkal, készségfejlesztő eszközökkel (pl. meséskönyv, társasjáték) egyáltalán nem vagy alig rendelkeznek. Számítástechnikai, illetve IKT eszközökkel viszonylag kevés időt töltenek a gyermekek és fiatalok, mert a többségük legfeljebb a testvérekkel közös használatú eszközökkel rendelkezik vagy legfeljebb telefonoznak. A TV-nézés sokkal inkább jellemző, de gyakran ugyanazt a műsort nézik, mint a felnőttek és nem az életkorúaknak megfelelőt. A nagyobb gyermekek esetében a szülők kevésbé szólnak bele abba, hogy a gyerekük kivel, kikkel, vagy mivel tölti a szabadidejét és hol és hogyan szórakozik. A gyermekeket hamar felnőttként kezelik és nagy önállóságot hagynak számukra és a szülők viszonylag hamar elfogadják gyermekeik döntéseit.

„Van, akinek van néhány játéka, de az sem mindenkinek, egyáltalán nem mindenkinek. Az icipicit tehetősebb családoknál van olyan, hogy van a gyerekeknek egy kerékpárja, és akkor azzal, meg a nyári nagy melegekben azért néhány családnál van ez a kis pancsoló medence, tehát körülbelül ennyi, de egyébiránt játékuk az nem nagyon van.” (3. sz. szakértői interjú)

„Ő mindennel játszik, mert egy fadarabbal eljátszik. Mindegy neki, hogy mi, mert mindennel eljátszik. Örül, hogy ha valamit meg tud kapni, egy lufit vagy egy csörgőt.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Nekem most nem jó, mert nem járok iskolába, most is amúgyis nyári szünet van, de hogy nem jártam iskolába, így olyan volt egy napom, hogy felkeltem, egész nap bent ültem a szobában, utána meg este lefeküdtem. Aztán meg ennyit csináltam. Felkeltem és lefeküdtem, ennyit csináltam.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

A családoknak nagyon kevés alkalmuk van közös programokon való részvételre. A közös családi programok leginkább a vásárlást, a városi térítésmentesen igénybe vehető hétfélig rendezvényeket (pl. Hajdúhét) jelentik, vagy az óvodás gyermekek szüleinek szervezett családi napot. Kevés család az, aki ritkán megengedhet magának akár csak egynapos családi kirándulást is (pl. nyíregyházi állatkert, strand) vagy egy közös étkezést a belvárosban vagy akár családi pecázást. Sőt, vannak olyan családok, ahol még a családi ünnepek sem kerülnek megtartásra. A szegénységben, mélyszegénységben élő családoknak a három emlékezetes családi program felidézése is nehézséget jelent, több esetben csak egy-két eseményre emlékszenek, mint pl. születésnap.

„Annyit tudok, hogy ott van az az ovi, és családi napot terveznek. Arra elszoktak menni.” (2. sz. szakértői interjú)

„A Hajdúhéten fel szoktunk menni, a gyereket fel szoktuk vinni. De ha nincs pénz, akkor nem megyünk, mert akkor a gyereknek ez is az is. De annyit mindig juttatunk rá, hogy ha jön az a nap, akkor felmegyünk, meg tudjuk neki venni ami kell.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Ha menni szoktunk valahova testvéreimmel, a családdal, akkor itt van a Sziget, ami hozzánk nagyon közel van, itt a főtéren. (...) Enni szoktunk.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Hát én nem szoktam menni, úgyhogy nem szoktunk úgy menni sehova. (...) Na, ez a traktorfelvonulás.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

„Szép volt a kislánynak a ballagása. Jó, tényleg nem gondoltam, hogy ilyen jól fog sikerülni.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

A szülők egy része azonban lehetőségeihez képest törekszik arra, hogy az óvodás, illetve az iskolás gyermekeik részére biztosítsák a köznevelési intézmények által szervezett osztálykirándulásokat még akár minimális térítési díj megfizetése mellett is. Bár vannak olyan szülők is, akik még a térítésmentes programokra is alig vagy egyáltalán nem engedik el gyermekeiket, mert féltik őket, illetve a szülők maguk sem ismerik ezeket a programokat, ismeretlen számukra sokszor a hely is.

„Voltak most is az iskolával.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Lett volna, de nem engedték őket, mert nem volt rá pénz.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A diákok különórákra, sportfoglalkozásokra nem járnak, mert a szülők nem tudják fedezni az iskolán kívüli külön szolgáltatások díját. A szakértők egy része felhívta a figyelmet arra, hogy a tanoda, mint napjaink egyik gyermekek esélynövelő szolgáltatása azért is kiemelten fontos a diákok részére, mert a marginális helyzetű családok részére a család nehéz anyagi helyzetéből adódóan gyakran csak egyedül a tanoda tudja biztosítani a gyermekek számára a tanulmányi felzárkóztatást, az internet használatát, valamint a kulturális és készségfejlesztő térítésmentes szabadidős programokat (pl. kirándulás).

„Itt a Tanodába szoktak bejárni.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

„Tesóm jár, de nem fizetősre, Tanodába, oda szokott járni, ami nem fizetős. Szeret járni.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

A szegénységben, mélyszegénységben élő interjúalanyok legszívesebben családi kirándulásra szeretnének elmenni, ha anyagilag megtehetnék. Több interjúalany említette, hogy a Balatonon szívesen eltöltenének pár napot, míg külföldi nyaralásról csak egy

interjúalany álmodozik, azonban nagyobb álmokat, vágyakat, célokat nem fogalmaznak meg a jövőbeli szabadidő eltöltéssel kapcsolatban.

„Az anyámmal és a családommal, valahol, Spanyolországba mondjuk” (üdülni).” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Haverokkal, egy discoba már elmennék. Már rég voltam.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Hát a családommal, még ha nem is egy hét, egy hétvégére mondjuk a Balatonnál.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

„Hát elvinném őket ide Nyíregyházára a vidám parkba, mert oda szívesen elvinném őket. Hát egy kikapcsolódás, egy családi kikapcsolódás.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyás, 27 év)

9. Kapcsolat (kommunikáció – konfliktus, probléma)

A családban a családtagok általában a gyermekekről, a napi megélhetésről (mire telik és mire nem), a problémákról, a múltból, az óvodáról/iskoláról és a munkavállalásról beszélgetnek, azonban a jövőbeli tervekről, egyéni és családi célokról és azok megvalósításának módjáról alig vagy egyáltalán nem esik szó. A családtagok a legtöbbet az anyával beszélgetnek, vagy anyai hiányában a gyermeket nevelő szülővel, felnőttel, mert ő az a személy, akivel a nap legnagyobb részét együtt töltik. A többgenerációs családokban az anya mellett pedig gyakran a nagymamával beszélgetnek a leginkább a gyerekek.

„Semmiről...nem kérdezem én meg sose, hogy mi van az iskolában, mert jó tanulók. Van egy kis rosszalkodás, de anélkül jó. Ha mindig haza jönnek iskolából, akkor verset tanulni kell, mondják maguktól, tanulnak.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Sűrűn. Számoljanak el tízig. Meg ilyeneket. Az óvodáról szoktunk, hogy mi volt az ebéd, mit csináltak. Mondogassák ők is, hogy mi volt.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„A múltból. Én mesélek nekik az én gyerekkoromról, hogy hogy nőtem fel, mert én máshogy nőtem fel.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

A gyermeket számos fontos döntés meghozatalába bevonják a szülők, és kevés tabu téma (esetleg pl. szülők szétválása, szexualitás) van a gyermekek előtt. A döntés meghozatalakor a családok egy részében a gyermek érvényesíteni tudja akaratát, mert sok esetben felnőttként kezeik gyermekeiket különös tekintettel a roma családokban. Ha valamilyen témában eltér a szülő és a gyerek véleménye, akkor a kiabálás mellett a szülő gyakran a gyermek véleményét, akaratát hagyja érvényesülni, mert sok esetben nem tud hatni

rá. Ha mégsem sikerül a szülőnek meggyőzni a gyereket vitás esetekben, akkor legfeljebb a kisebb gyermekek esetében egy-egy atyai pofon belefér, de tudatosan nem büntetik a gyermekeiket. A leggyakoribb családon belüli problémák közé tartozik például a korai iskolaelhagyás, mert a serdülőkorú gyermekeknél a szülő nem tud, nem képes már hatni gyermekére.

„- Amit ő akar csinálni, úgyis azt fogja csinálni, mert nem foglalkozik azzal, amit én akarok.

- *Nem hallgatnak rád?*
- *Nem, nem mondanám. Csak meghallgatnak osztán úgy.*
- *Nem is tudod meggyőzni őket?*
- *Hát, nem mindig.*
- *És ha megtudod akkor hogy tudod?*
- *Hát elmagyarázom neki, el szoktam mondani nekik, hogy mi miért nem jó.*
- *Tehát érvekkkel próbálsz meggyőzni.*
- *Igen.” (2. sz., nő, háztartásbeli, 37 év)*

„Az apám. Volt, amikor már kérdeztem, de nem nagyon sok mindent tud mondani, mert annyit tud mondani, hogy egyszer voltak együtt és ennyi. Jártak, ő nagyon szerette, aztán a csávó meg átverte. Állítólag 2 éves koromban láttam utoljára, aztán azóta semmi.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Megmondják, hogy mi a helyzet, menni akarnak valahova és akkor menjenek. Menni akarnak mamáékhoz, akkor szólnak a kocsinak és megyünk át.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Van, amikor megérdemlik, van amikor nem.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Úgy van, ahogy elmondom.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A családon belüli problémákat a párok (élettársak/házastársak) egymás között megbeszélik és olykor a családdal együtt élő nagymamát is bevonják, mert a családdal kapcsolatos dolgok jelentős részében beleszólást élvez, elmondhatja véleményét. Abban az esetben például, ha a gyereket az iskolában igazságtalanság éri, a szülő nagyon védi a gyermekét és gyakran első felindulással kommunikálnak a pedagógusokkal, de megfelelő kommunikációs stratégia alkalmazásával végül meglehet beszélni a problémát a szülővel.

„Hát általában a szülő, az nagyon védi a gyereket, ha úgy történt a dolog, ha nem, ahogy a gyerek elmondja, akkor ezt meg szokták beszélni a pedagógussal. Mennek a szülők, sokszor a nagymama, anyuka mennek, és akkor mondják a pedagógusnak. Próbálnak a saját igazuknak hangot adni. Egy idő után lehet őket egy kicsit lecsillapítani és utána normálisan megbeszélni a dolgot, de az első felindulás az nagyon erős náluk.” (1. sz. szakértői interjú)

„Múltkor volt ilyen, hogy a két kislány összeverekedett. Nem szoktam veszekedni miattuk, majd elrendezik egymás között. Az apuka hóbörgött, bementem a suliba, a

tanárok ott ültek egybe, ahogy odamentünk, mondtuk nekik, hogy magunknak mi a helyzet, maguk mellett betörik a fejüket, maguk nem vannak mellettük. Utána azóta már minden megváltozott.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

„Betelefonálnék, hogy akkor most mi a baj, mi vót a gond.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

A családsegítő, szociális szakemberek és a szülők közötti együttműködés alapja a bizalmi kapcsolat megléte. A szociális szakemberek gyakran azt tapasztalják, hogy a szülők félnek a gyerekek családban való kiemelésétől, ezért gyakran bizalmatlanok, de a bizalmi kapcsolatban lévő szakemberekkel elfogadóak és segítőkészek, partnerség jellemző. A családból való kiemelés félelme gyakran azért fordul elő, mert a településrészen kiemelten magas a veszélyeztetett gyermekek aránya, ami főként elégtelen lakáskörülményekből, a rossz szociális helyzetből, és a magas iskolai hiányzásból adódik.

10. Egészségi állapot - egészségügyi ellátás

A szegregátumban élő interjúalanyok és családtagjaik többségének az egészségügyi állapota jónak mondható a megítélésük alapján, ugyanakkor a megkérdezettek jelentős része csak abban az esetben megy orvoshoz, főként fogorvoshoz, ha már probléma van, és erősebb a fájdalom. Ennek oka részben az is, hogy a mélyszegénységben élő családokban a gyógyszer kiváltása is sokszor nehézséget jelent, de probléma esetén a gyógyszert elődlegesen gyermekeik számára, és majd maguk számára váltják ki a szülők.

„Ugye magas lett a vérnyomásom úgy, hogy szedek vérnyomáscsökkentőt reggel. Azt általában mindig ki szoktam váltani, mert ötszáz forint körül van. Egy hónapig elég. És akkor már most 3 napja felmegy magasabbra és mentem a háziorvoshoz, hogy csináljon valamit, mert szédiül a fejem. Meg nem jól vagyok. Most jó volt a vérnyomásom, de kiírt estére is egyet meg egy sürgősségit. Bementem a gyógyszertárba. És nekem egy fillérem sincs. Ezer párszáz forint lett volna. És akkor isten vezetett egy útra. És akkor jött ott egy keresztény testvér. És ideadott 2000 Ft-ot, hogy váltsam ki.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Semmi, nincs orvos meg ilyenek, nem kell hála a jó Istennek.” (4. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 37 év)

Másrészt azért sem mennek az interjúalanyok és családtagjaik egy csekély része orvoshoz, mert nincs rendezve az egészségbiztosításuk, és van, akinek TAJ-kártyája sincs.

„Hát pedig elnézést, (...) néni. Van, mikor alig alszik valamit. Van, mikor mindene fáj. De nincs TB-je. De most kikértem a papírt, hozta (családgondozó keresztneve)” (9. sz. célcsoport interjú, nő, 8. osztály, munkanélküli, 41 év)

„Most a fiúnak nincsen. Az apjának egy évre ingyenesen megigényeltük, mert nincsen jövedelme, és az adósság jönne lefele.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

Egészségügyi problémaként leginkább a magas vérnyomást, a cukorbetegséget, az ízületi fájdalmakat nevezték meg főként a 40 év feletti interjúalanyok. Egy interjúalany tett említést arról, hogy korábban infarktusa volt és jelenleg is műtétre vár, mert lehet áttétje is van. Szűrővizsgálatokra (pl. fogászat, nőgyógyászat, szemészet, stb.) pedig egyáltalán nem vagy elvétve járnak. A szakértői interjúk megerősítették a szegregátum lakosai által elmondottakat, miszerint az idősebb korosztály az, aki inkább betegesebb, többféle egészségügyi problémával küzd, melynek hátterében leginkább a nehéz anyagi helyzetből adódó egészségtelen életmód (pl. helytelen táplálkozás, testmozgás hiánya, dohányzás, stb.) áll. Az idősebbek a fogászati ellátást gyakran akarataik ellenére sem tudják igénybe venni, mert nem tudják kigazdálkodni a fogpótlással, javítással kapcsolatos költségeket.

„Inkább az időseknél látom, hogy többféle problémájuk, egészségi problémájuk van. Közrejátszik azért az is, hogy nem megfelelő a táplálkozás, nem megfelelő a testmozgás. Nagyon sokan dohányoznak, ugye az is nagyon befolyásolja az egészségi állapotukat. Aztán olyan is van, hogy kiírja ugyan az orvos a gyógyszert, de nem váltják ki, nincs rá pénzük. Úgyhogy ez mind megmutatkozik az idős korosztályon, a fiatalok között azért Hál Istennek nincs beteges.” (1. sz. szakértői interjú)

„Az enyém jó, mama, papa cukros, mamának van egy autista fia, 19 éves, anyának is van betegsége, gyomrával.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

Közgyógyellátási igazolvánnyal egyre kevesebb lakos rendelkezik még az idősek körében is, és a megkérdezett célcsoporttagok között is egy fő volt és néhány családtagnál említettek rá példát.

„Az idősebbeknek korábban jobban volt, most úgy nem igazán jellemző, hogy lenne.” (1. sz. szakértői interjú)

„Nekem lenne, csak most, hogy nem tudtuk beadni a közgyógyellátásra, mert volt egy kis probléma. De jövő héten már be tudom adni, mert én közgyógyos vagyok.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Papának, mamának” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

Táppénzt vagy betegszabadságot bejelentett munkahely hiánya miatt csak nagyon kevesen tudnak igénybe venni. Illetve volt olyan interjúalany is, aki a gyermek betegsége miatt csak táppénz igénybevitelével tudta megoldani a távollétet, és ezért el is bocsájtotta elmondása alapján a munkáltató.

„Igen, azért rúgtak ki. S fiút, hogy műtötték, nem volt ember, kértem két nap szabadságot, elmentem táppénzre, ezért rúgtak ki. Visszamentem és így ki is rúgtak.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

11. Jövőkép

A szakemberek megítélése szerint a Déli-Lucernás területén élő családok helyzete, életkörülménye hosszútávon, az elkövetkező 5-10 éven belül várhatóan javulni fog. A szakértők számára bizakodásra ad okot, hogy az önkormányzat részéről a tervek között szerepel a szociális bérlakások, sorházak felújítása és a komfortossá tétele, ezáltal jobb lakáskörülmények között és higiénikusabb környezetben élhetnek a rászoruló családok. Az anyák esetében több esetben pozitív változásként értékelik, hogy egyrészt egyre több fiatal tudatosabb, megfontoltabb a gyermekvállalás és a tervezett gyermekszám tekintetében. Másrészt inkább az anyák azok, akik egyre inkább fontosabbnak tartják, hogy a gyermekük lehetőség szerint befejezze a középfokú tanulmányait és szakmát szerezzen. A fiatalok egy része tekintetében is optimisták, hiszen tapasztalataik alapján egyre több fiatal törekszik arra, hogy elhelyezkedjen a munkaerőpiacon, rendszeresen dolgozzon, és biztos jövedelemmel rendelkezzen.

„Tehát itt sem fog egyik napról a másikra megváltozni a dolog, még akkor sem, ha az önkormányzati sorházakat felújítják, komfortizálják. (...) Már én azt is nagy szónak tartom, hogy vannak olyan diákok, akiket már arra tanítottunk, hogy már belátják, hogy nem 8-10 gyereket szülök, hanem csak hármat vagy négyet. Vannak, akik törekednek arra, hogy állandó munkahelyük legyen. Vannak, akik törekednek arra, hogy a gyerekeik iskolai végzettséget, minimum 8 osztályt, de inkább szakmunkásképző legyen. Én már úgy gondolom, hogy ez is eredmény ahhoz képest, amit 16 évvel ezelőtt láttunk.” (1. sz. célcsoport interjú)

A szegregátumban élők, és a főként a legnehezebb anyagi körülmények között élők azonban egyáltalán nem, vagy kevésbé optimisták a jövőt illetően. A megkérdezettek megítélése szerint 5-10 év múlva ugyanolyan életkörülmények között fognak élni, mint jelenleg és jelentős részük céltalan.

„Hát nem is tudom. Biztos nem fog sokat javulni, ha ez a 20 év alatt nem sokat javult.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Hát én nem tudom. Csak javulni fog, mert akkor ők már csak felnőnek.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hát, én is próbálok most munkát keresni. Meg hát a lányok meg elfele menni otthonról. Nem tudom, az mennyivel lesz jobb.” (7. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 47 év)

„Hát ugyanígy egybe lenne a család, a gyerekek már nagyon lennének. ugye ahogy mondtam az imént, hogy szeretnénk építkezni, már el is kezdtük ott, hogy azt bővíteni, ugye több lenne a helység, mindenkinek meglenne a kis kuckója.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

A gyermekeik sorsát illetően sem terveznek előre, a célcsoport megítélése szerint a gyermek dönt majd saját maga sorsának az alakításáról. A jobb jövő és életkörülmények eléréséhez azonban a célcsoport interjúalanyok egy része kiemelte, hogy tanulni kellene és/vagy dolgozni. Néhány interjúalany szeretné, ha a jövőben jogosítványt szerezhetne ő vagy a gyermeke.

„Mindegy nekem, hogy mik lesznek, ha tanulnak, amit ők akarnak.” (2. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 37 év)

„Ahhoz munkahely kellene, hogy sikeres legyen, dolgozni kell neki, hogy levizsgázzon, hogy jogosítványa legyen. Munkát keresne, menne egy olyan helyre, ahol kitanulná a szakmáját.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Rengeteg munka, tanulás” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

„Én már feladtam mindent. Értve, hogy már nem harcolok az ellen, hogy jobb legyen. Mert már annyi harcot vívtam ezzel a házzal is. Hogy már jobb ügyse lesz, se az életem. Már beletörődtem. Élem az életemet a másnak.

Mit gondolsz ha gyerekeid ezt látják ők is fel fogják adni vagy van jövőképük? Erről még nem beszélgettem velük.” (6. sz. célcsoport interjú, nő, munkanélküli, 49 év)

„Szeretném azt, hogy a nyolc osztálytól feljebb vigye. Szeretném, hogy leérettségizzen, szeretném, hogy legyen egy szakmája, amiben dolgozhat, és hogy büszke legyen rá. Hát azért mert én nem tudtam vinni a múltban, erre is szeretném, hogy a gyerekem többre vigye mint én.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

A szülők leginkább csak azáltal tudják segíteni gyermekeiket a jobb jövő érdekében, hogy engedik őket tanulni. A szegénységben, mélyszegénységben élő célcsoportnak kiemelt szükségük van folyamatos segítő, mentor biztosítására, akikkel a problémákat, esélyeket, lehetőségeket és terveket megtudnak beszélni a családok, illetve családtagok.

„Engedem, hogy iskolában tanuljon, odafigyeljen.” (5. sz. célcsoport interjú, férfi, alkalmi munka, 26 év)

„Hát támogatom, segítek neki a tanulásban. Szoktam neki mondani, hogy ügyes legyen, figyelni kell, tanulni kell, mert okos leszel.” (8. sz. célcsoport interjú, nő, gyes, 27 év)

„Jó ha van mellettük egy segítő, az nekik egy esély, de hogy kin múlik, rajtuk.” (2. sz. célcsoport interjú)

„Ehhez kellene nekünk egy olyan, mert magunktól nem tudunk elindulni, aki segítene az ilyenbe.” (1. sz. célcsoport interjú, nő, háztartásbeli, 50 év)

„Erre nem tudok mit mondani. Ki segíthet? Ki? Nem értem a kérdést...Anya? Anya ebben nem tud segíteni, hogy tudna. (...) Ebbe maga segített, hogy újra iskolába tudjak járni, maga nélkül nyilván ez nem jött volna létre, mert nem tudtam volna kitől segítséget kérni, mert a családban ehhez senki nem ért, meg amúgy úgyse foglalkoztak volna velem nagyon, maga nélkül nem nagyon mentem volna semmire.” (3. sz. célcsoport interjú, nő, NEET fiatal, 16 év)

Összegzés

A feltáró kutatás eredményei azt igazolták, hogy Hajdúböszörményben a Déli-Lucernás városrész az egyik legproblémásabb városrész. A városrész és az ott élő főként hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatása, valamint a mélyszegénységben élők hatékony támogatása céljából komplex fejlesztő szolgáltatások biztosítása szükséges. A fejlesztés részben azért is szükséges, hogy a városrészt a város fejlődő szövetébe lehessen integrálni; másrészt azért is, hogy a szegregátumokban és a szegregátumszerű városrészen élők társadalmi integráltságához hatékonyan hozzá lehessen járulni. A hatékony beavatkozás tervszerű, egymásra épülő, komplex szolgáltatások biztosításával lehetséges. A komplex szolgáltatáscsomag részeként szükség mutatkozik az infrastrukturális és humán, szociális szolgáltatások biztosítására egyaránt.

Az interjúk kutatás tapasztalatai alapján elmondható, hogy a Déli-Lucernás terén élő lakosság egésze és különös tekintettel a szegénységben, mélyszegénységben élő lakosok számára az infrastrukturális fejlesztések kiemelten fontosak az egyenlőtlenségek mérséklése, a szolgáltatások hozzájutása céljából. Az infrastrukturális fejlesztések szükségesek, azonban nem elégségesek a hatékony felzárkóztatás és a szegénységben, mélyszegénységben élők deficitjeinek csökkentése és az iskolai, munkaerőpiaci és a társadalmi integráltságuk elősegítése céljából. A speciális társadalmi helyzetű, marginális helyzetű célcsoport segítséget és támogatást igényel az iskolai pályafutás, karrierpálya erősítésében annak érdekében, hogy a nagyobb esélyük legyen az elsődleges munkaerőpiacon való tartós elhelyezkedésre. Mindezen túl a célcsoportnak szükséges különféle tanácsadás biztosítására (pl. párkapcsolati tanácsadás, pénzügyi tanácsadás), egészségmegőrző programok és szűrővizsgálatok biztosítására, valamint közösségi kulturális és szabadidős programok (pl. sportprogramok, kézműves programok, közösségépítő programok, nemi szerep erősítő programok) biztosítására egyaránt. A szegénységben, mélyszegénységben élő családok és gyermekeik számos szolgáltatást, családérősítő, kulturális ismereteket biztosító és társadalmi integráltságot elősegítő programon

nem tud részt venni nehéz anyagi helyzetéből adódóan, amit az előnyösebb városrészen élő és/vagy középosztálybeli családok szülei biztosítani tudnak családjuk és gyermekeik részére.

Pozitívumként értékeljük, hogy a Déli-Lucernás területén motivált, szakképzett, felsőfokú végzettséggel, illetve több éves/évtizedes szociális és oktatási tapasztalattal, hátrányos helyzet ismerettel rendelkező szociális szakemberek végzik munkájukat, akik nemcsak empátikusak, de elkötelezettek is a társadalmi hátrányok enyhítésében. Továbbá a jó dolog, hogy a szegregátum területén a szociális munkások és az óvónők együttműködnek, partnerségben dolgoznak. Folyamatosan segítik, támogatják egymás munkáját a családok és gyermekeik megsegítése céljából.

A Déli-Lucernás területén élő családok jellemzően a ott fognak élni a jövőben is, és a gyermekeik is, ezért a hátrányok mielőbbi kompenzálása, a társadalmi integráció elősegítése érdekében kiemelten fontos a városrész és az ott élő családok komplex fejlesztése, melyhez kiváló alapot nyújt, hogy a szakképzett, gyakorlott, hátrányos helyzet ismerettel rendelkező, motivált szakemberek köre, akik folyamatos segítséggel, támogatással hosszú távon a szociális és pedagógiai eszköztár alkalmazásával képesek lehetnek a településen élők felzárkóztatásának elősegítésére.

Mikroszintű / egyéni szintű problémák, melyek a hátrányok halmozódásához vezetnek

- A mélyszegénységben élő családok, családtagok jellemzően rövid távban gondolkodnak, és hiányzik a közép- és hosszútávú tervezés hiánya, és a célokhoz vezető út tudatos megtervezése.
- Jellemző a tudatos családtervezés hiánya, és a fiatal lányok körében magas a korai gyermekvállalás.
- A mélyszegénységben élő szülők esetében gyakran hiányzik a tudatos, következetes gyermeknevelés, és a serdülőkorú gyermekekre a szülő kevésbé vagy akár egyáltalán nem tud hatni (pl. továbbtanulás, korai iskolaelhagyás, középiskolás diákoknál a szakmaszerzés szorgalmazása).
- A célcsoport hiányos és/vagy nem megfelelő munkaerőpiaci ismeretekkel rendelkezik.
- A lakosok jelentős része korrekciós egészségügyi szolgáltatásokat vesz igénybe, és a szemléletükből hiányzik a preventív szemléletmód, ismeret és tájékozottság.
- A mélyszegénységben élő fiatalok egy része a
- Problémát jelent a családok, egyének számára az időtervezetés, a kitartás (pl. folyamatos munkavégzés, rendszeres iskolába járás).

- A fiatalok egy jelentős részének napjainkban is sokkal fontosabb a munkavállalás, mint a középfokú iskolai végzettség megszerzése, a szakmaszerzés, annak ellenére, hogy alapfokú iskolai végzettséggel az munkaerőpiacon való elhelyezkedési esélyek korlátozottak.

Policy javaslatok a mélyszegénységben élő megsegítése érdekében

- Szükség lenne képzésbe, átképzésbe bevonni az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező fiatalokat és felnőtteket. Az alapfokú végzettséggel sem rendelkezők eljuttatása a 8 osztály megszerzésig, hiszen alapfokú iskolai végzettség hiányában a napjainkban piacképes szakmára való beiratkozás csekély, nem lehetséges. A középiskolából lemorzsolódók reintegrálásának támogatása az iskolába. Alacsony iskolai végzettséggel az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés esélyei korlátozottak. Javasolt a képzések pénzügyi ösztönző rendszerrel való kidolgozása a célcsoport foglalkoztathatóságának és a mindennapi megélhetésnek biztosítása céljából egyaránt.
- Törekedni kellene a szűrővizsgálatok, szakorvosi vizsgálatok és az educatív egészségügyi, illetve prevenciós előadások megszervezésére a gyermek és a felnőttek részére egyaránt. Ennek érdekében célszerű lenne megfontolni a mozgó szolgáltatás lehetőségét és/vagy megszervezni, hogy a lakosok eljussanak a vizsgálatokra.
- Prevenciós educatív előadások, foglalkozások szervezése javasolt a serdülőkorú lányok és fiatal anyák részére családalapítás, gyermekvállalás témakörében, mert a szegregátumban és főként a mélyszegénységben élők jelentős problémája a korai és/vagy nem tervezett gyermekvállalás.
- Nagy igény és szükséglet mutatkozik a közösségi terek kialakítására, melyek számos szabadidős és kulturális programot, foglalkozást biztosíthatnak a kulturális deficitekkel rendelkező célcsoport részére, és elősegíthetik a közösségépítést, a család kohézióját és az ott élők társadalmi integráltságát.

Melléklet

1. sz. melléklet: A megkérdezett szakemberek főbb jellemzői

Sor-szám	Neme	Életév	Iskolai végzettség	Munkahely	hátrányos helyzet tapasztalat	lakóhely
1	nő	59	szociálpedagógus; pedagógia szakos tanári diploma; tehetség és fejlesztés; pedagógus szakvizsga	szociális munkás a szegregátum területén és kollégiumi tanár egy szomszédos városi szakgimnáziumban	kb. 20 éve különböző köznevelési, illetve szociális intézményben dolgozik (gyermek- és ifjúságvédelmi felelős, városi ifjúságvédelmi munkaközösség vezetése, napközis tanár); 16 éven át a szegregátum területén dolgozott	7 éve Hajdúböszörményből Debrecenbe költözött
2	nő	48	német és történelem szakos tanár; szociálpedagógus	város egyik középiskolájában (német és történelem tanár) 26 éve és szociális munkás a szegregátum területén	szociálpedagógus, gyermek és ifjúságvédelmi felelős is volt az intézményben, ahol magas a HH és HHH gyermekek és fiatalok aránya	Hajdúböszörmény
3	nő	61	óvónő, szociálpedagógus, romológia szakos bölcsész, cigány nyelv és cigány kultúra szakirányú diploma	város szegregátumának óvodájában óvónő és szociális munkás a szegregátum területén	szegregátum óvodájában óvónő 41 éve; IPR szakértő	Hajdúböszörmény
4	nő	53	tanító; fejlesztő, differenciáló tanító; oktatásvezető	városi általános iskola tanítója és szociális munkás a szegregátum területén	31 éve tanító, HH gyermekkel és családokkal kapcsolatos pályázatokban való részvétel	Hajdúböszörmény

2. sz. melléklet: A Déli-Lucernás városrészen élő mélyszegénységben és nem mélyszegénységben élő lakosok – célcsoport

	Neme	kor	családi állapot	iskola	munka	származás	szülő - iskola	család
1	nő	50	házas	8 osztály és OKJ takarító	gyesen van, a kiskorú menyec és unokája gyámja	roma	anya 2 és apa 4 osztály	6 fő
2	nő	37	elvált	8 osztály	háztartásbeli	roma	anya 1, apa talán 8 osztály	7 fő
3	nő	16	hajadon	8 osztály, a középiskolát 9.-ben otthagya	nem dolgozik, nem tanul (NEET fiatal)	roma	anya 8 osztály, nevelőapa 13 osztály); apát nem ismeri	9 fő
4	férfi	37	nőtlen	8 osztály	alkalmi munka	roma	6 általános	5 fő
5	férfi	26	élettárs	8 osztály	alkalmi munka	roma	szülőknek talán 8 osztály	5 fő
6	nő	49	egyedülálló	8 általános és 2 Okj-s végzettség	munkanélküli	roma	szülők nem jártak iskolába	7 fő
7	nő	47	élettársi kapcsolat	8 osztály, szakács tanfolyam OKJ	munkanélküli	magyar	középiskola	8 fő
8	nő	27	házas	8 osztály	gyesen van	roma	szülők 8 osztály, de nem tudja	9 fő
9	nő	41	élettársi kapcsolat	8 osztály	munkanélküli	roma	anya 3, apa talán 8 osztály	9 fő
10	nő	43	elvált	8 osztály	közmunka	roma	apa 8, anyának talán 4 osztály	4 fő
11	nő	33	hajadon	felsőfokú szakképzés	gyesen van	magyar	szakmunkás-képző	3 fő
12	nő	40	élettárs	szakmunkás	dolgozik	magyar	8 általános	4 fő
13	nő	53	házas	8 osztály	közmunka	félíg roma	anya 6 és apa 8 osztály	7-8 fő
14	nő	35	egyedülálló	szakmunkás	közmunka	nem tudja eldönteni	8 általános	4 fő
15	férfi	37	házas	egyetem	dolgozik – ménoktanár	magyar	középiskola	5 fő
16	férfi	17	nőtlen	2 év szakiskola, tanul	-	nem	anya érettségi	2 fő
17	nő	43	hajadon	6 osztály	dolgozik - portás egy helyi iskolában	roma	8 anya	5 fő
18	nő	34	házas (de az élettársával él)	8 általános	nevelő egy lakásotthonban	magyar	anya és apa 8 általános	5 fő
19	nő	34	házas	főiskola (gyógypedagógiai végzettség)	napközis tanító	magyar	érettségi, és szakmák	2 fő
20	férfi	23	nőtlen	férfiszabó	alkalmi munka	roma	8 általános	3 fő

Irodalom

Autonómia Alapítvány (2013): A mélyszegénységben élők helyzete Magyarország legszegényebb kistérségeiben kutatási beszámoló. A TÁMOP 5.1.3 program hatástanulmánya első adatfelvételének eredményei. Budapest https://autonomia.hu/wp-content/uploads/2014/04/TAMOP-513-kutatas_1kor_Zarotanutmany.pdf

Czibere Ibolya (2012): Nők mélyszegénységben. Személyes életvilágok és cselekvési perspektívák a mélyszegénységben élő nők mindennapjaiban. L' Harmattan, Budapest

Hajdúböszörmény Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2015. <https://hajduboszormeny.hu/document-list-15845366247675?year=2022>

Róka László (2016): Hajdúböszörmény Integrált Településfejlesztési Stratégiája. MEGAKOM Tanácsadó Iroda, VI. Örökségvédelmi Konferencia, Hajdúböszörmény <http://hbmek.hu/regi/wp-content/uploads/2016/04/roka-laszlo.pdf>